

Tillsyn i fält 2019

Tillsynsprojekt om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till sjöar och vattendrag

- 98 % av jordbrukarna lämnar en gödsselfri zon mot sjöar och vattendrag.
- 96 % av jordbrukarna respekterade de fasta skyddsavstånden vid spridning av växtskyddsmedel.
- Jordbrukarnas tillämpning av de anpassade skyddsavstånden vid spridning av växtskyddsmedel behöver utvecklas vad gäller hur de beräknas och dokumenteras.

Tillsyn i fält 2019

Tillsynsprojekt om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till sjöar och vattendrag

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen har tillsammans genomfört ett tillsynsprojekt om Tillsyn i fält under 2019. Tillsynsprojektet vände sig till kommunernas miljöinspektörer samt till länsstyrelsernas handläggare som bedriver tillsyn enligt miljöbalken på jordbruksverksamheter.

I rapporten beskrivs tillsynsprojektet och resultatet från de tillsynsbesök som utfördes av kommunerna och länsstyrelserna. Rapporten redogör även för den utvärdering som gjorts efter projektets genomförande samt beskriver hur resultatet kommer att tas till vara av Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen framöver.

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen vill rikta ett stort tack till alla kommuner och länsstyrelser som deltagit i tillsynsprojektet samt den referensgrupp som var med och tog fram vägledningmaterialet.

Vi vill även rikta ett tack till de länsstyrelser som i samband med vårt tillsynsprojekt arrangerade fältdagar för kommunernas miljöinspektörer.

Miljöregelenheten
RA20:11

Författare:
Teresia Persson, Jordbruksverket
Mats Allmyr, Kemikalieinspektionen

Sammanfattning

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen tog initiativ till ett gemensamt tillsynsprojekt om tillsyn i fält under 2019. Tillsynsprojektet vände sig till miljöinspektörer och handläggare på kommuner och länsstyrelser som bedriver operativ tillsyn på jordbruksverksamheter.

Syftet med projektet har varit att

- Utveckla tillsynen i fält, så att lagstiftningen följs upp i praktiken
- Öka kunskapen hos inspektörer och jordbrukare om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten
- Öka möjligheten till en enhetlig och effektiv tillsyn inom området

Inom projektet har vägledningsmaterial, såsom checklista och lathund, tagits fram. Ett webinarium arrangerades vid uppstarten av projektet med information om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till sjöar och vattendrag samt presentation av vägledningsmaterialet. I samband med uppstarten av projektet arrangerade några länsstyrelser fältdagar dit inspektörerna var inbjudna. All tillsynsvägledning om projektet har skett via Jordbruksverkets webbforum Effektiv Näring.

Den aktiva tillsynsfasen ute i kommunerna pågick mellan 1 september och 30 november 2019. Tillsynsbesök har genomförts i 63 kommuner. Tillsynen kan antingen ha utförts av kommunen eller länsstyrelsen beroende på vem som har tillsynsansvaret för den enskilda gården. Totalt har resultatet från 265 tillsynsbesök rapporterats in.

Resultatet visar att 98 % av jordbrukarna som besökts i detta tillsynsprojekt lämnar en gödselfri zon till vattendrag eller sjö på minst 2 meter. I genomsnitt lämnar jordbrukarna en gödselfri zon på 6,5 meter. 88 % av jordbrukarna brukar ner/myllar ner gödseln direkt eller inom 12 timmar från spridningstillfället. 27 % av dräneringsbrunnarna som inspekterades var skadade och 21 % hade trasiga lock.

100 % av de som spred växtskyddsmedel i detta tillsynsprojekt hade giltig behörighet. 96 % av inspektörerna bedömde att jordbrukarna respekterade de fasta skyddsavstånden vid spridning. Vid granskning av sprutjournalerna visar det sig att de fasta skyddsavstånden var korrekt ifyllda i 94 % av sprutjournalerna medan de anpassade skyddsavstånden fanns antecknade endast i 80 % av sprutjournalerna.

Ogräsmedel med diflufenikan användes hos 27 av 36 besökta jordbrukare i Skåne. Av dessa angav 21 (78 %) att de vidtar någon åtgärd utöver föreskrift i syfte att minska miljöpåverkan, genom att minska användningen eller vidta ytterligare riskhanteringsåtgärder. Resultatet tyder på att medvetenheten och engagemanget kring diflufenikankampanjen som pågår i Skåne är hög.

Av de jordbrukare som tillfrågades om § 35a i bekämpningsmedelsförordningen angav 73 % att de hört talas om regeln och nästan samtliga av dessa känner till syftet med den. 53 % av de som tillfrågades om regeln angav att de fått information om hur den ska tolkas och i samtliga dessa fall hade informationen varit till hjälp, vilket betyder att det finns en potential att nå ut till fler med information som kan bidra till förståelse och regelefterlevnad. Av de jordbrukare som besöktes hade 45 % genomfört frivilliga åtgärder för att minska risken för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel.

Den aktiva tillsynsfasen var förlagd till hösten, vilket ledde till att 50 % av inspektörerna inte kunde bedöma om gödsel spridits närmare än 2 meter från fältkanten och cirka 35 % kunde inte avgöra om de fasta eller anpassade skyddsavstånden respekterats vid spridning av växtskyddsmedel.

23 % av inspektionerna ledde till att inspektören ställde krav på åtgärder på grund av uppmärksammade brister vid besökstillfället, exempelvis återbesök eller föreläggande. Ingen miljö sanktionsavgift dömdes ut och ingen åtalsanmälan gjordes.

Miljöinspektörerna har enligt utvärderingen uppskattat vägledningmaterialet, utbildningstillfällena och vägledningen via webbforumet Effektiv Näring. Resultatet från tillsynsprojektet har gett oss värdefull information om i vilken utsträckning lagstiftningen följs i praktiken. Vi ser bland annat behov av att se över innehållet i våra behörighetsutbildningar, ta fram mer vägledning om dräneringsbrunnar till miljöinspektörerna och utveckla vår vägledning om egenkontroll i fält för jordbrukarna.

Projektet har ökat möjligheterna till en enhetlig och effektiv tillsyn i fält rörande växtnäring- och växtskyddslagstiftningen.

Innehåll

1	Inledning.....	9
1.1	Syfte.....	10
1.2	Avgränsning	10
2	Metod.....	11
2.1	Referensgrupp.....	11
2.2	Information till kommunerna	12
2.3	Vägledningsmaterial	12
2.4	Uppstartsseminarium	14
2.5	Fältdagar	14
2.6	Webbforum Effektiv Näring	15
2.7	Inspektioner samt redovisning av tillsynsresultat	15
2.8	Utvärdering av projektet	15
3	Resultat.....	16
3.1	Inrapportering av tillsynsbesök.....	16
3.1.1	Allmänna uppgifter om verksamheterna	17
3.1.2	Dräneringsbrunnar.....	21
3.1.3	Öppna diken	23
3.1.4	Växtnäring	24
3.1.5	Växtskydd	32
3.1.6	Åtgärder efter inspektion.....	45
3.2	Utvärdering av tillsynsprojekt.....	46
3.2.1	Allmänt om projektet	46
3.2.2	Länsstyrelsernas fältdag	48
3.2.3	Vägledningsmaterialet.....	48
3.2.4	Webbforumet.....	48
4	Slutsatser.....	49
4.1	Utveckla tillsynen i fält, så att lagstiftningen följs upp i praktiken	49
4.1.1	Dräneringsbrunnar.....	50
4.1.2	Öppna diken	51
4.1.3	Växtnäring	51
4.1.4	Växtskyddsmedel.....	52
4.1.5	Sammanfattning	54
4.2	Öka kunskapen hos inspektörer och jordbrukare om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten	55
4.3	Öka möjligheten till en enhetlig och effektiv tillsyn inom området.....	56
4.4	Uppfyllelse av Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram	57
	Bilaga 1	58
	Bilaga 2	70
	Bilaga 3	71

1 Inledning

I Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2016–2021 har Jordbruksverket och länsstyrelserna fått i uppdrag att vidareutveckla sin tillsynsvägledning när det gäller läckage av växtnäringsämnen och växtskyddsmedel till vattenförekomster. Kemikalieinspektionen har fått i uppdrag av Vattenmyndigheterna att tillsynsvägleda om hur kemiska produkter används så att negativ påverkan på vattenmiljön av prioriterade och särskilt förorenande ämnen minimeras. Vårt sätt att vidareutveckla tillsynsvägledningen var att initiera ett tillsynsprojekt under 2019 om Tillsyn i fält för att följa upp att befintlig lagstiftning inom växtnärings- och växtskyddsområdet efterlevs.

I Riksrevisionens rapport ”Bädda för bättre tillsyn – statens vägledning av kommunal tillsyn (RIR 2018:31) skriver Riksrevisionen att deras samlade bedömning är att gemensamma tillsynsprojekt kan vara en viktig framgångsfaktor för likvärdig kommunal tillsyn. Gemensamma projekt på nationell nivå har enligt Riksrevisionen ett särskilt värde eftersom de bidrar till ökad likvärdighet.

I januari 2018 skickade de statliga myndigheterna, som tillsynsvägleder om miljöbalken, ut en enkät till landets kommuner och länsstyrelser och tillfrågade dem vilken vägledning som bör prioriteras under 2019–2021. Överst på kommunernas prioriteringslista kom ett tillsynsprojekt i fält för att följa upp spridning av gödsel. Tillsynsprojekt i fält kom på andra plats i länsstyrelsernas rankning.

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen har i detta projekt valt att samverka då det finns praktiska, ekonomiska och tidsmässiga vinster med ett gemensamt tillsynsprojekt. Dessutom underlättar det för länsstyrelser och kommuner om de statliga verken samordnar sina tillsynsvägläddande insatser. Länsstyrelserna, som även de är tillsynsvägläddande myndigheter, har också varit inbjudna att medverka vid uppstarten av detta projekt.

Naturvårdsverket har deltagit i projektet då deras föreskrift om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel (NFS 2015:2) innehåller bestämmelser om skyddsavstånd vid spridning av växtskyddsmedel samt regler om hur utspädning, blandning, påfyllning och förvaring av växtskyddsmedel, får ske. Jordbruksverket har dock tillsynsvägläddningsansvar för denna föreskrift.

1.1 Syfte

Syftet med projektet har varit att

- Utveckla tillsynen i fält, så att lagstiftningen följs upp i praktiken
- Öka kunskapen hos inspektörer och jordbrukare om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten
- Öka möjligheten till en enhetlig och effektiv tillsyn inom området

1.2 Avgränsning

Tillsynsprojektet avgränsas till att följa upp endast de delar av växtskyddsmedels- och växtnäringslagstiftningen som kan kontrolleras ute i fält. Därför saknas det frågor i checklistan om till exempel egenkontroll, godkännande av spridningsutrustning, lagring och hantering av växtskyddsmedel och växtnäring på gården.

Tillsynsprojektet var enbart inriktat på växtodling vilket innebär att tillsyn av betesmarker och hagar inte omfattades.

Vid uppstartswebbinariet samt i lathunden uppmanade vi kommunerna och länsstyrelsen att prioritera tillsyn på fält som ligger längs med en vattenförekomst där miljö kvalitetsnormerna för god vattenstatus inte uppnås.

2 Metod

Erfarenheter från tidigare genomförda projekt samt synpunkter som framkommit vid utvärderingar har legat till grund för planering och genomförande av detta tillsynsprojekt. Jordbruksverket har haft huvudansvaret och har varit drivande i projektet. I projektgruppen har Eva Rackow och Mats Allmyr vid Kemikalieinspektionen, Emil Jansson och Henrik Appelgren vid Naturvårdsverket, Magnus Sandström, Johannes Eskilsson och Teresia Persson vid Jordbruksverket deltagit.

Projektet startades upp i januari 2019 och avslutades i mars 2020. I tillsynsprojektet ingick uppstartsseminarium, fältdagar, vägledningsmaterial, vägledning via webbforumet Effektiv Näring och ett avslutande webinarium där resultatet presenterades för de operativa myndigheterna.

Delmomenten i projektet har tidsmässigt fördelats på följande sätt under 2019–2020:

Figur 1. Tillsynsprojektets arbetsgång och delmoment under 2019–2020.

2.1 Referensgrupp

En förfrågan om att delta i en referensgrupp mailades ut till kommuner som vi visste hade erfarenhet av att bedriva tillsyn i fält under mars 2019. Åtta miljöinspektörer anmälde sitt intresse och referensgruppen har bestått av följande personer:

Gun Wallnerdal, Halmstad
Solveig Ahlbin Berg, Ängelholm
Rune Liljenberg, Ängelholm
Louise Adolphsson, Varberg
Sara Paulsson, Kalmar
Christer Hermansson, Västervik
Malin Kylmä, Helsingborg
Ena Segerfält, Helsingborg

Utöver dessa inspektörer fick även det kommunala nätverket G9 Lantbruk bestående av Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Karlstad, Västerås, Borås, Uppsala, Örebro, och Jönköpings miljöförvaltningar möjlighet att se materialet och lämna synpunkter. Tillsammans med G9 besökte representanter från Jordbruksverket under maj månad 2019 ett jordbruk i Karlstad för att testa checklistan i fält.

Materialet skickade även till samtliga länsstyrelser som arrangerade fältdagar, Nina Nilsson som arbetar med Greppa Näringen-rådgivning i Kalmar samt Agneta Sundgren och Markus Hoffman på Lantbrukarnas riksförbund.

Referensgruppen fick möjlighet att lämna synpunkter på checklistan och lathunden innan materialet delades ut på uppstartsdagarna.

2.2 Information till kommunerna

Projektet tillsyn i fält finns med i Jordbruksverkets, Naturvårdsverkets och Kemikalieinspektionens tillsynsplaner för 2019–2021.

Den 22 februari 2019 skickades information ut via webbforumet Effektiv Näring om att ett projekt om tillsyn i fält planerades under hösten 2019 och specifik information om datum för webinariet skickades ut i slutet av mars. Under våren lades information om projektet upp på webbforumet Effektiv Näring. I juni skickades ett informationsblad samt länkar till anmälan till webinarium och fältdagar ut till samtliga kommuner i landet.

2.3 Vägledningsmaterial

I projektet har följande vägledningsmaterial tagits fram:

- Checklista
- Lathund till checklistan
- Förslag till informationsbrev/bokningsbrev
- Informationsblad om diflufenikan
- Informationsblad om regler för växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma ämne

Checklistan består av frågor om verksamheten, dräneringsbrunnar, öppna diken, växtnäring och växtskyddsmedel. Checklistan är inte heltäckande, utan rör endast en begränsad del av kommunernas tillsynsansvar för växtskyddsmedel och växtnäring.

Checklistan består av totalt 42 frågor. De åtta första frågorna är riktade till alla som får ett tillsynsbesök medan de resterande frågorna om dräneringsbrunnar (3 st), öppna diken (3 st), växtnäring (9 st) och växtskyddsmedel (19 st) endast ställs om det är aktuellt för det enskilda fältet.

Direkt under frågorna i checklistan finns en laghänvisning för att underlätta för miljöinspektörerna vid inspektionstillfället.

Checklistan bygger på följande lagstiftning:

- Miljöbalken (1998:808)
- Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel
- Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel
- Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2014:42) om integrerat växtskydd
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel

Några av frågorna som ställs i avsnitten om växtnäring och växtskyddsmedel rör vilken spridningsutrustning och teknisk utrustning som jordbrukaren/entreprenören använder sig av. Dessa frågor är till för att inspektören ska kunna skapa sig en uppfattning om utrustningens precision samt vilken arbetsbredd maskinerna har vid spridning. De övriga frågorna är utformade så att tillsynsmyndigheten ska kunna kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna.

Frågor som är blåmarkerade i checklistan är frågor där inspektören ska göra en bedömning utifrån vad de ser i fält. Frågor som är grönmmarkerade måste ställas/kontrolleras i fält medan övriga frågor kan ställas till jordbrukaren på annan plats.

Checklistan finns i sin helhet i bilaga 1.

Till checklistan har en lathund tagits fram med information om bakgrunden till frågorna och vissa förtydliganden. Lathunden är tänkt att kunna användas som ett enklare uppslagsverk vid inspektionstillfället.

Ett bokningsbrev togs fram som innehöll information om syftet med projektet, vad tillsynen skulle fokusera på samt vilka dokument som behövde finnas tillgängliga vid besöket. Bokningsbrevet är en mall som kommunerna har möjlighet att ändra i och anpassa efter egna rutiner.

Informationsbladet om diflufenikan är framtaget av Säkert växtskydd och informationsbladet om regler för växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma ämne av Jordbruksverkets rådgivningsenheter. Informationsbladen är tänkta att delas ut till jordbrukare för att sprida kunskap om hur riskerna med användning av diflufenikan kan minska samt för att öka vetskapen om reglerna kring användning av växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma ämne.

Checklistan, lathunden, bokningsbreven och informationsbladen har funnits tillgängliga på Jordbruksverkets webbplats samt på webbforumet Effektiv Näring under hela tillsynsfasen och kan användas även fortsättningsvis.

2.4 Uppstartswebbinarium

Den 22 augusti 2019 arrangerades ett uppstartswebbinarium via Skype. 220 personer var anmälda till webbinariet. Under mötet var 144 personer uppkopplade, vilket förklaras av att flera deltagare satt tillsammans och på så sätt delade uppkoppling.

Webbinariet innehöll föreläsningar om vad vi gör idag för att minska risken för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vattenförekomster, presentation av vägledningsmaterialet och information om diflufenikan och regler för växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma ämne. Webbinariet avslutades med att Markus Hoffman från Lantbrukarnas riksförbund informerade om det gemensamma projektet Greppa Näringen, vars mål är att minska utsläpp av klimatgaser, minska övergödningen och minska riskerna vid användning av växtskyddsmedel.

Syftet med uppstartsdagarna var att ge miljöinspektörerna en gemensam kunskapsgrund att stå på inför de kommande tillsynsbesöken.

Uppstartswebbinariet var mycket uppskattat av miljöinspektörerna. I utvärderingen var genomsnittsbetyget för webbinariet 4,3 på en femgradig skala.

2.5 Fältdagar

Vår önskan var att erbjuda inspektörerna en uppstartsdag i fält där de kunde få en förevisning om hur lagstiftningen kan följas upp i praktiken. För att få vägledningen anpassad till vattendistriktens olika regionala förutsättningar valde vi att kontakta länsstyrelserna för ett eventuellt samarbete. Den 22 februari 2019 skickade vi ett mail till samtliga länsstyrelser och tillfrågade dem om de var intresserade att delta som arrangör av en fältdag i samband med uppstarten av vårt tillsynsprojekt.

Åtta länsstyrelser hade möjlighet att arrangera en fältdag. Följande länsstyrelser deltog: Gävleborg, Västmanland, Stockholm, Östergötland, Jönköping, Kalmar, Västra Götaland och Skåne. Eftersom alla länsstyrelser inte deltog var överenskommelsen att inspektörer från andra län än det egna gärna fick delta på fältdagen.

Sju av de deltagande länsstyrelserna besvarade en utvärdering om fältdagarna som Jordbruksverket skickade ut i slutet av september.

Totalt deltog 167 inspektörer på fältdagarna. Vi frågade länsstyrelserna om inspektörerna var nöjda med dagen? Fem av länsstyrelserna hade delat ut en utvärdering. De övriga hade fått muntliga kommentarer eller mail efteråt. Inspektörerna var över lag mycket nöjda med dagen.

Vi frågade även om de som arrangörer var nöjda med dagen? Sex av sju svarande länsstyrelser var nöjda med dagen. Ett län svarade nej och skrev följande kommentar: *På det stora hela bra, men det var första gången vi var ute så här så det finns vissa delar man kan få till bättre.*

2.6 Webbforum Effektiv Näring

Under projektets aktiva tillsynsfas har tillsynsvägledning främst skett via Jordbruksverkets webbforum Effektiv Näring. Webbforumet är ett slutet nätverk för miljöinspektörer på kommunerna, handläggare på länsstyrelserna eller på statliga verk. Under projektiden var cirka 670 medlemmar i forumet.

I webbforumet kan inspektörerna ställa frågor, diskutera eller bara läsa de svar som läggs upp av andra inspektörer eller de vägledande myndigheterna. Alla frågor och svar är synliga för alla medlemmar i forumet. Frågor i projektet som rört Kemikalieinspektionens eller Naturvårdsverkets vägledningsområden har vidarebefordrats till dem för svar.

Allt vägledningsmaterial som tagits fram i projektet samt filmen som spelades in under webbinariet finns samlad på webbforumet.

2.7 Inspektioner samt redovisning av tillsynsresultat

Kommunerna som deltog i tillsynsprojektet planerade själva sina insatser, exempelvis utskick av informationsbrev, antalet inspektioner och urval av fält. I lathunden finns vägledning kring urval av tillsynsobjekt, bokning av inspektioner samt vilka åtgärder som bör vidtas om brister i verksamheterna uppmärksammas.

På webbforumet Effektiv Näring fanns en länk till en webbenkät för inrapportering. Via denna länk kunde miljöinspektörerna rapportera in resultaten från tillsynsbesöken efter varje utförd inspektion.

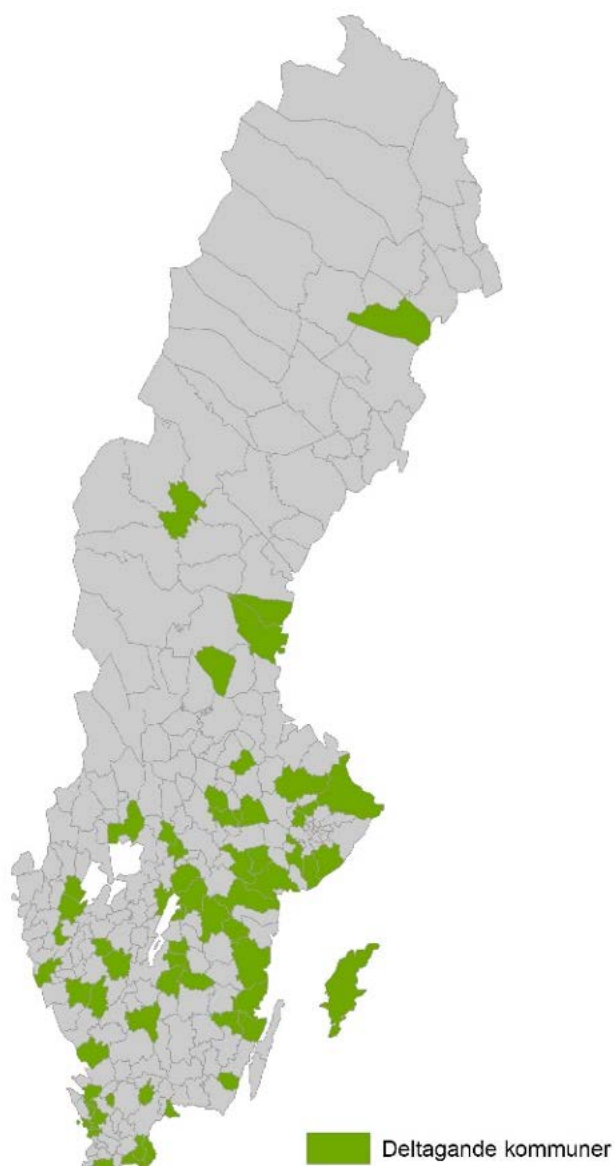
2.8 Utvärdering av projektet

För att utvärdera tillsynsprojektet lades en webbenkät ut på webbforumet Effektiv Näring efter att den aktiva tillsynsfasen avslutats. Enkäten fanns tillgänglig på webbforumet från den 6 december 2019 till 24 januari 2020. Resultatet av utvärderingen redovisas i avsnitt 3.2.

3 Resultat

3.1 Inrapportering av tillsynsbesök

I projektet Tillsyn i fält 2019 har tillsynsbesök genomförts i 63 kommuner. Tillsynen kan antingen ha utförts av kommunen eller länsstyrelsen beroende på vem som har tillsynsansvaret för den enskilda gården. Totalt har resultaten från 265 tillsynsbesök rapporterats in. I medeltal har det utförts 4 tillsynsbesök per deltagande kommun. Variationen sträcker sig från 1 tillsynsbesök upp till 25 stycken. Vilka kommuner som deltog i projektet finns listade i bilaga 2.

Figur 2. Karta över de kommuner som deltog i tillsynsprojektet 2019.

Miljöinspektörerna rapporterade in resultaten från tillsynsbesöken via en öppen länk på Jordbruksverkets webbforum Effektiv Näring. Webbenkäten fanns tillgänglig på webbforumet från den 4 september till den 6 december 2019.

Webbenkäten bestod av 77 frågor. 18 av frågorna bestod av fritextfält och innehöll inga fasta svarsalternativ. Vissa frågor var konstruerade så att flera svarsalternativ kunde väljas, vilket innebär att antalet svar per fråga kan variera. Alla frågor har inte besvarats vid alla tillsynsbesök då alla jordbruk inte har dräneringsbrunnar, öppna diken eller använder sig av växtskyddsmedel.

De enkätsvar som inte har rapporterats in korrekt, genom ett tryck på slutförknappen i enkäten, har inte tagits med vid resultatsammanställningen. Totalt rör det sig om 14 enkätsvar som inte var kompletta.

Svaren som inkommit i enkäten kan generaliseras för gruppen men inte för hela populationen, det vill säga alla jordbruk med fält längs med ett vattendrag i Sverige. Fritextsvaren kommer inte i sin helhet att redovisas i denna sammanställning, utan har använts som underlag till de kommentarer som ges till tabellerna.

3.1.1 Allmänna uppgifter om verksamheterna

Tabell 1. Allmänna fakta om deltagande kommuner och inspekterade verksamheter

Allmänna fakta	Antal	Procent
Kommuner där tillsynsbesök utförts	63	-
Totalt antal inspekterade verksamheter	265	-
Totalt antal inspekterade fält	377	-
Kontrollerades mer än ett fält hos jordbrukaren?		
• Ja	78	30 %
• Nej	184	69 %
• Ej svarat	3	1 %
Verksamheternas inriktning		
• Djurgårdar med växtodling	186	70 %
• Växtodlingsgård	77	29 %
• Ej svarat	2	1 %
Verksamhetens klassning/storlek		
• B-verksamheter	27	10 %
• C-verksamheter	97	37 %
• U-verksamheter	141	53 %
Fältet ligger inom nitratkänsligt område		
• Ja	185	70 %
• Nej	76	29 %
• Ej svarat	4	1 %
Fältet ligger helt eller delvis inom vattenskyddsområde		
• Ja	28	11 %
• Nej	237	89 %

30 % av inspektörerna kontrollerade mer än ett fält när de var ute hos jordbrukaren. Antalet varierade från ytterligare ett fält till fem fält eller fler. Totalt inspekterades 377 fält under tillsynsfasen.

70 % av jordbruken som besökts i projektet är djurhållande gårdar med växtodling och 30 % har endast växtodling. Lite drygt hälften av gårdarna är klasgade som U-verksamheter det vill säga att de har mindre än 100 djurenheter eller ingen djurhållning alls. Det innebär att alla växtodlingsgårdar, oavsett hur stor yta de brukar, räknas till U-verksamheterna.

Länsstyrelserna som har deltagit i tillsynsprojektet har bedrivit tillsyn på B-verksamheter, men även kommuner kan ha utfört denna tillsyn i de fall de tagit över tillsynen från sina länsstyrelser. B-verksamheter är tillståndspliktiga och kan därför ha högre krav på skyddsåtgärder i sina tillstånd. Även C-verksamheter som är anmälningspliktiga kan ha utökade försiktighetsmått i sina förelägganden.

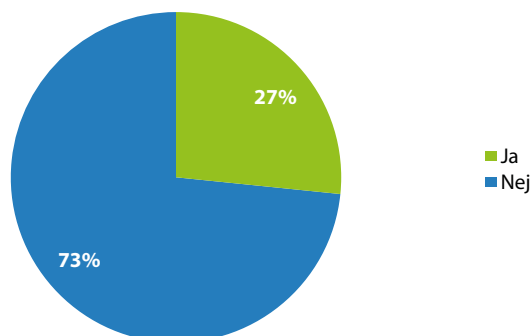
Två tredjedelar av fälten som besökts ligger inom nitratkänsliga områden och endast en tiondel ligger inom ett vattenskyddsområde. Fältets lokalisering påverkar vilken lagstiftning som ska följas upp vid tillsynsbesöken. Det ställs högre krav på skyddsåtgärder på de verksamheter som ligger inom nitratkänsliga områden och/eller inom ett vattenskyddsområde.

Tabell 2. Uppgifter om vattendragens statusklassning

Uppgifter om vattendragens statusklassning	Antal	Procent
Hög ekologisk status	0	0 %
God ekologisk status	12	4,5 %
Måttlig ekologisk status	162	61 %
Otillfredsställande ekologisk status	29	11 %
Dålig ekologisk status	12	4,5 %
Oklassad	47	18 %
Ej svarat	3	1 %

Tillsynsprojektet är en del i att uppfylla Jordbruksverkets och länsstyrelsernas uppdrag i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2016–2021 (Jordbruksverkets åtgärd 6, länsstyrelsernas åtgärd 7). Enligt åtgärdsprogrammet ska Jordbruksverket och länsstyrelserna ska vidareutveckla sin tillsynsvägledning gentemot kommunerna för att minska växtnäringsförluster till och påverkan från användning av växtskyddsmedel på vattenförekomster så att den bidrar till att miljö kvalitetsnormer för vatten följs. I lathunden till checklisten samt under uppstartswebbinariet uppmuntrade vi kommunerna att välja ut fält som låg långs med vattenförekomster där miljö kvalitetsnormen för god vattenstatus inte uppnås. Tre fjärdedelar av de fält som besökts i tillsynsprojektet ligger utmed vattendrag som i dagsläget inte bedöms uppnå god ekologisk status.

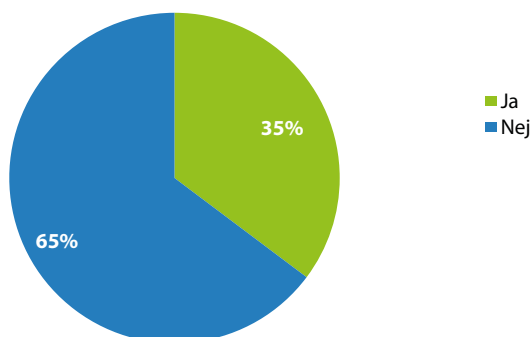
Har jordbrukaren anpassat sitt val av grödor på grund av att fältet ligger nära ett vattendrag?

Figur 3. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som har anpassat sitt val av grödor på grund av att fältet ligger nära ett vattendrag.

27 % av verksamheterna har anpassat sitt val av grödor på grund av att deras fält ligger nära ett vattendrag. På vilket sätt de har anpassat sitt val av grödor har vi inte ställt frågor om i checklistan.

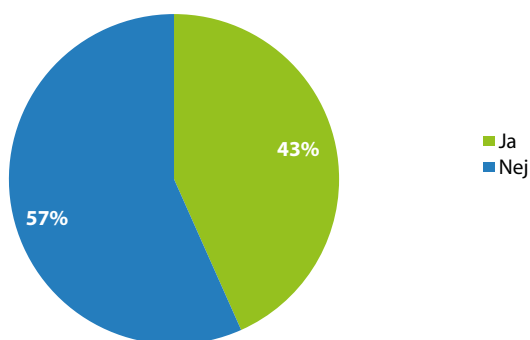
Har jordbrukaren någon karta över fältet där dräneringsbrunnar, dricksvattenbrunnar, vattendrag och andra känsliga objekt är markerade?

Figur 4. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som har en karta över fältet där dräneringsbrunnar, dricksvattenbrunnar, vattendrag och andra känsliga objekt är markerade.

35 % av verksamheterna har kartor över sina fält där de har markerat ut dräneringsbrunnar, dricksvattenbrunnar, vattendrag och andra känsliga objekt. Detta är inte ett lagkrav, men ett tydligt och enkelt sätt att överföra viktig kunskap om skyddsvärda objekt till anställda och entreprenörer som sprider gödsel och växtskyddsmedel på fälten.

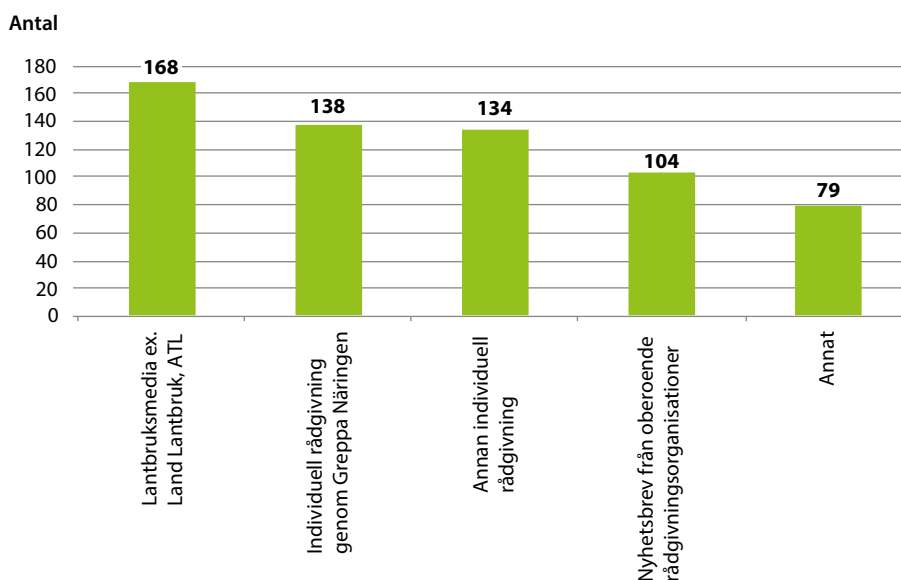
Om ja, har jordbrukaren ritat ut/markerat de fasta skyddsavstånden/zonerna på kartan?

Figur 5. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som har ritat ut/markerat de fasta skyddsavstånden/zonerna på kartan.

Av de som uppger att de har ett kartmaterial (92 st) är det 43 % som även har markerat de fasta skyddsavstånden/zonerna på kartan.

Hur skaffar sig jordbrukaren kunskap om nya rön och metoder för att minska risken för näringsläckage eller läckage av växtskyddsmedel?

Figur 6. Diagrammet visar hur jordbrukaren får kunskap om nya rön och metoder för att minska risken för näringsläckage eller läckage av växtskyddsmedel.

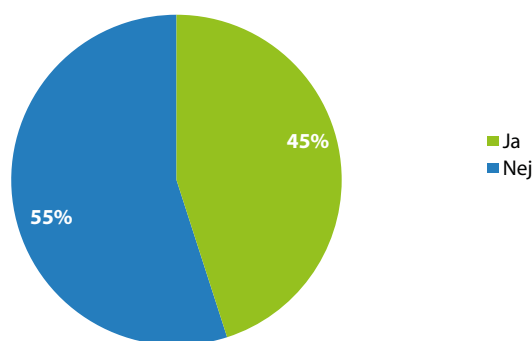
Totalt antal svar: 623 från 263 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av mer än två (2,4) olika källor till kunskap.

Lantbruksmedia är det vanligaste sättet för jordbrukaren att få kunskap om nya rön och metoder vad gäller risk för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel. 77 % av jordbrukarna får individuell rådgivning från Greppa Näringen och/eller annan rådgivning.

Kategorin annat innebär enligt fritextsvaren bland annat rådgivning från säljande rådgivare, LRF, facklitteratur och information från sociala medier och kollegor.

Har jordbrukaren gjort några frivilliga åtgärder för att minska risken för läckage av växtnäring- eller växtskyddsmedel till vatten?

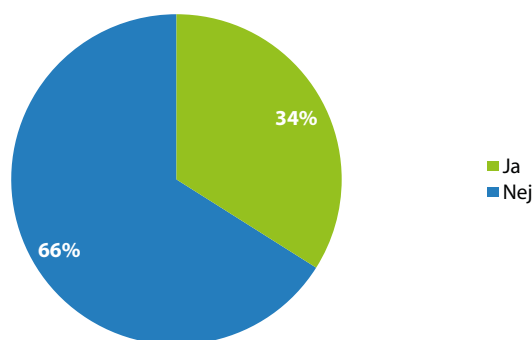

Figur 7. Diagrammet visar hur många jordbrukare som genomfört en eller flera frivilliga åtgärder för att minska risken för läckage av växtnäring- eller växtskyddsmedel till vatten.

45 % av de besökta jordbrukarna har genomfört frivilliga åtgärder för att minska risken för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vattendrag. Enligt fritextsvaren har bland annat 50 jordbrukare angett att de har skyddszoner som är mer än 6 meter breda till vattendrag och sjöar. 16 stycken har anlagt våtmarker, 8 stycken har strukturerkalkat och 5 stycken har anlagt fosfordammar.

3.1.2 Dräneringsbrunnar

Finns det dräneringsbrunnar på detta fält?

Figur 8. Diagrammet visar hur många fält som är försedda med synliga dräneringsbrunnar.

På 34 % av de 265 fält som besöktes fanns det synliga dräneringsbrunnar. De som svarat att inga dräneringsbrunnar fanns på fältet besvarade inga ytterligare frågor under kapitel 3.1.2.

Totalt inspekterades 150 dräneringsbrunnar på de 90 fälten. I medeltal inspekterades 1,5 dräneringsbrunn per fält. På sex av fälten inspekterades inte dräneringsbrunnarna på grund av snö, att marken var för blöt eller att avståndet på fältet var för långt.

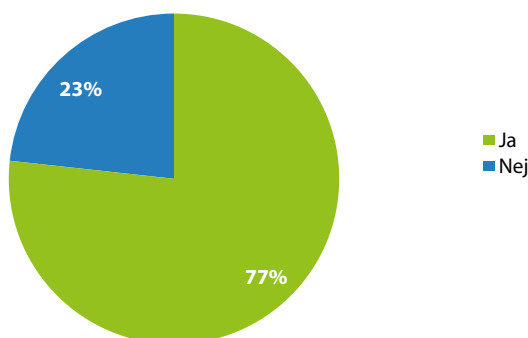
Tabell 3. *Dräneringsbrunnarnas skick*

Dräneringsbrunnarnas skick	Antal	Procent
Totalt antal dräneringsbrunnar som inspekterades	150	-
Hur många dräneringsbrunnar var oskadda?	110	73 %
Hur många dräneringsbrunnar hade heltäckande lock?	119	79 %
Hur många dräneringsbrunnar var tydligt markerade i fältet?	91	61 %
Hur många dräneringsbrunnar hade obearbetad yta/växtlighet runt omkring?	139	93 %

27 % av dräneringsbrunnarna var skadade och 21 % hade trasigt lock.

Enligt fritextsvaren är en förklaring till att endast 61 % av dräneringsbrunnarna var tydligt markerade i fältet att dräneringsbrunnarnas placering är markerade i traktorns GPS-system och att lantbrukaren därmed inte tycker att visuell markering behövs.

Har jordbrukaren rutiner för att se över dräneringsbrunnarna kontinuerligt och åtgärda vid behov?

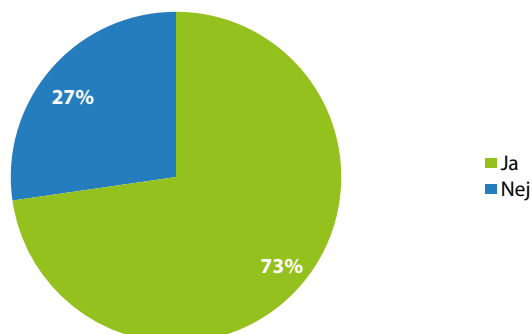

Figur 9. *Diagrammet visar hur många jordbrukare som har rutiner för att se över sina dräneringsbrunnar och åtgärda vid behov.*

77 % av jordbrukarna som besöktes i projektet hade rutiner för att kontinuerligt se över sina dräneringsbrunnar och åtgärda eventuella brister. Av fritextsvaren framgår att rutinerna skiljer sig mycket åt mellan jordbruken. Några har rutinen att se över brunnarna inför vårsäsongen, några tittar till brunnarna när de passerar dem under arbetet på fältet, någon när vallen bryts eller med längre tidsintervall när brunnarna behöver tömmas på sediment.

3.1.3 Öppna diken

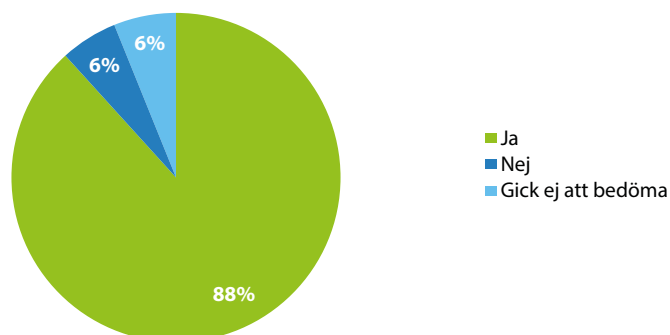
Finns det öppna diken i anslutning till fältet?

Figur 10. Diagrammet visar hur många fält som har öppna diken.

73 % av de 265 fält som besöktes i projektet låg i anslutning till öppna diken. De som svarat att inga öppna diken fanns i anslutning till fältet besvarade inga ytterligare frågor under kapitel 3.1.3.

Bedömer du som inspektör att tillräckliga åtgärder görs för att förhindra att jord hamnar i de öppna diken?

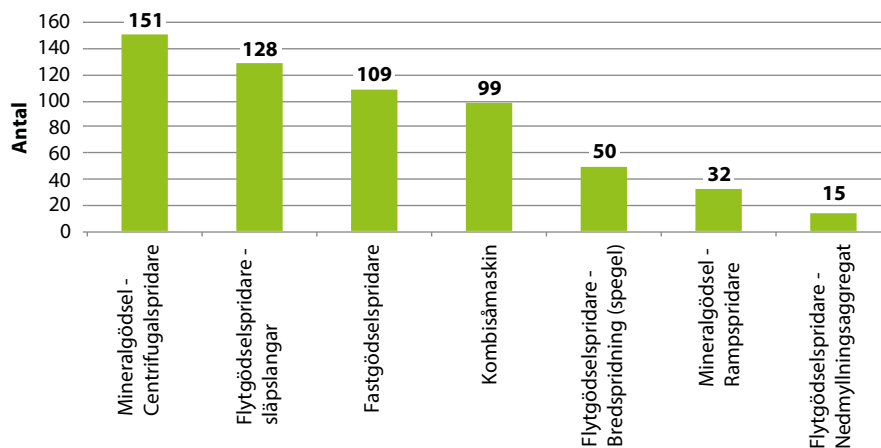

Figur 11. Diagrammet visar hur många inspektörer som bedömde att jordbrukarna utför tillräckliga åtgärder för att förhindra att jord hamnar i de öppna diken.

88 % av inspektörerna bedömer att jordbrukarna utför tillräckliga åtgärder vid jordbearbetningen för att förhindra att jord hamnar i de öppna diken. 6 % av inspektörerna kunde vid besökstillfället inte bedöma det bland annat på grund av snötäcke och högvatten.

3.1.4 Växtnäring

Vilken spridningsutrustning används på fältet?

Figur 12. Diagrammet visar vilken spridningsutrustning som används på fältet.

Totalt antal svar: 584 från 260 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av mer än två (2,25) olika spridningsutrustningar på fältet.

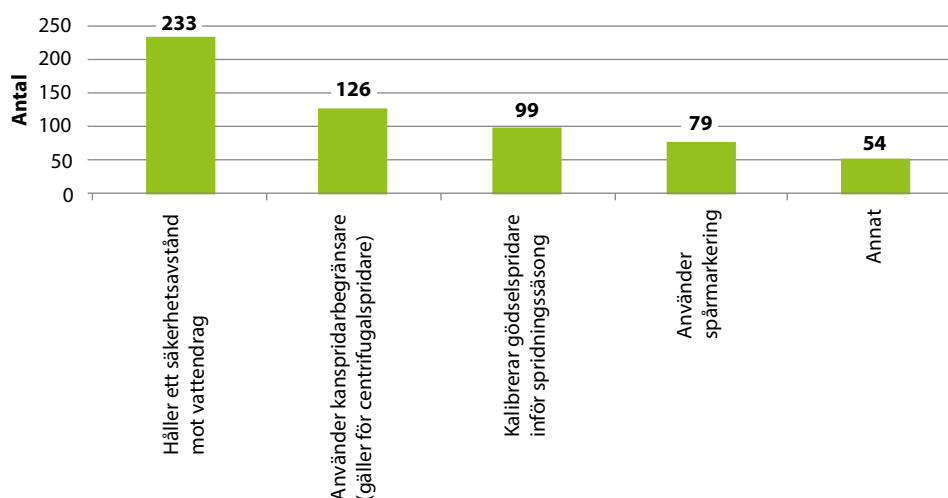
Frågan ställdes i checklistan för att öppna upp för en diskussion om vilka risker det finns vid spridning vid användning av olika teknik. En spridare som kastar ut gödsel (centrifugalspridare, bredspredning) är mer oprecis än en spridare med ramper (släpslangar, nedmyllning).

58 % av jordbrukarna sprider mineralgödsel med en centrifugalspridare.

66 % av de jordbrukare som sprider flytgödsel använder sig av en spridare med släpslangar.

8 % använder nedmyllningsaggregat.

Vilka skyddsåtgärder vidtar jordbrukaren vid spridningen för att förhindra att gödselmedlen hamnar i vattendrag eller diken?

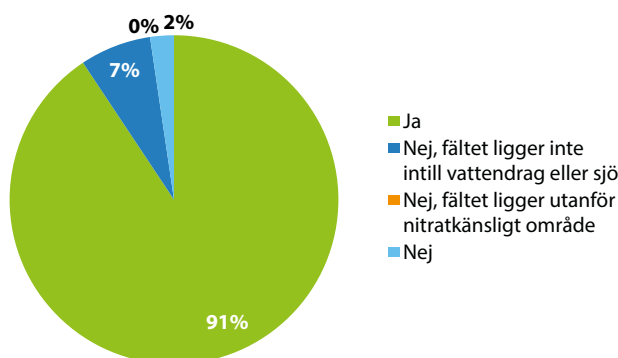
Figur 13. Diagrammet visar vilka skyddsåtgärder som jordbrukaren vidtar för att förhindra att gödselmedel hamnar i vattendrag eller diken.

Totalt antal svar: 591 från 261 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av fler än två (2,3) olika skyddsåtgärder för att förhindra att gödselmedel hamnar i vattendrag eller diken.

89 % av jordbrukarna håller ett säkerhetsavstånd mot vattendrag. 30 % använder sig av spårmarkering. 67 % av de som angivit att de vidtar en annan skyddsåtgärd uppger att de använder sig av GPS-styrning vid spridning av gödsel. Checklistan behöver kompletteras med detta svarsalternativ. Av svaren framgick även att kantspridarutrustning används på fastgödselspridare, så svarsalternativet ”använder kantspridarbegränsare (fastgödselspridare)” behöver läggas till i checklistan.

Lämnar jordbrukaren en gödsolfri zon mot vattendrag eller sjö?

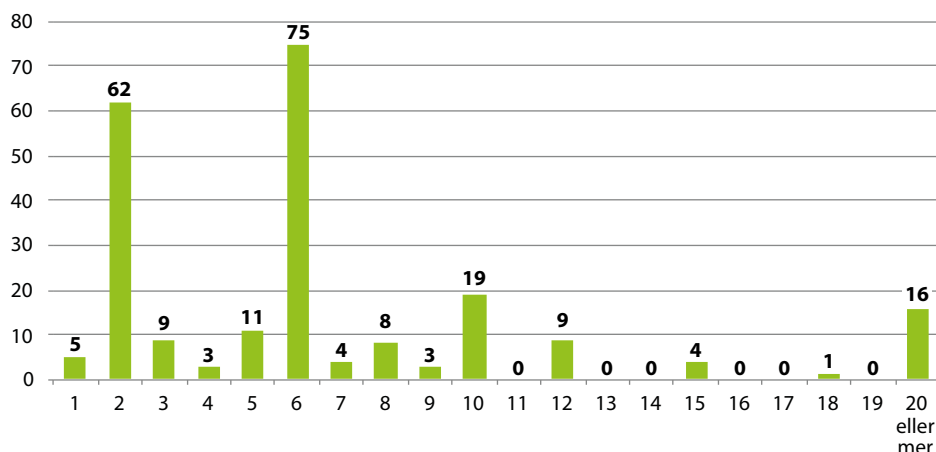

Figur 14. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som lämnar en gödsolfri zon mot vattendrag eller sjö.

91 % av jordbrukarna lämnar en gödsolfri zon mot vattendrag eller sjö. Lägger man till de 7 % vars fält inte bedöms ligga intill ett vattendrag eller sjö så är det 98 % av verksamheterna som inte sprider gödsel i direkt anslutning till ett vattendrag eller sjö. Ingen verksamhet uppgav att fältet ligger utanför nitratkänsligt område och därför krävs ingen gödsolfri zon. Anledningen är att de som söker gårdsstöd, oavsett om de är inom eller utom nitratkänsligt område är skyldiga att lämna en gödsolfri zon på minst 2 meter till vattendrag eller sjö.

Totalt var det sex verksamheter som inte lämnade någon gödsolfri zon. Tre av dessa var C-verksamheter och tre var U-verksamheter. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister svarade tre inspektörer att de skulle genomföra återbesök, en lämnade ett påpekande i inspektionsrapporten och en inspektör förelade jordbrukaren att lämna gödsolfri skyddszon då gårdsstöd söks.

Om ja på ovanstående fråga, hur bred är den gödselfria zonen i meter?

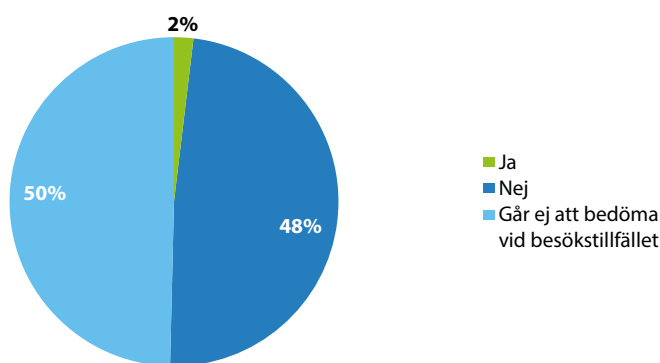
Figur 15. Diagrammet visar hur breda de gödselfria zonerna är som jordbrukaren lämnar till sjöar och vattendrag.

Totalt antal svaranden: 229 jordbrukare

Vanligast är att lämna en gödselfri zon på 6 meter, vilket kan förklaras med att det är det minsta avståndet som krävs om man söker miljöersättningar för skyddszoner. Miljöersättningen ska kompensera för det skördebortfall som blir om gödsel inte tillförs grödan och bidra till minskad risk för näringsläckage. Inom nitratkänsligt område är lagkravet att en gödselfri zon på minst 2 meter lämnas till sjöar och vattendrag. I genomsnitt lämnar jordbrukarna en gödselfri zon på 6,5 meter.

Fem verksamheter uppger att de endast lämnar en gödselfri zon på en meter. Fyra av dessa fält ligger inom känsligt område. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister svarade en inspektör att information lämnats om reglerna och en inspektör noterade det i inspektionsrapporten och planerade att göra en uppföljning vid kommande inspektion. Övriga lämnade inga kommentarer.

Finns det tecken på att gödselmedel spridits så att det hamnat närmare än 2 meter från fältkanten?

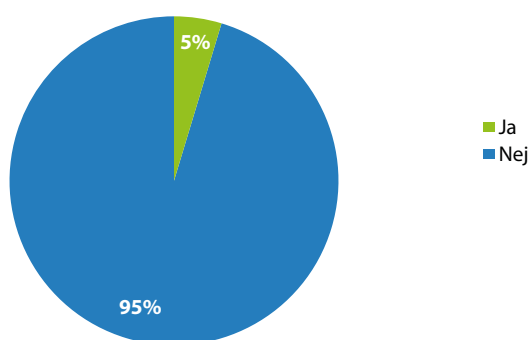

Figur 16. Diagrammet visar hur stor andel av fälten där inspektören har sett tecken på att gödselmedel spridits närmare fältkanten än 2 meter.

På 48 % av de fält som besöktes i projektet kunde inspektören inte se några tecken på att gödselmedel hamnat närmare än 2 meter från fältkanten. Vid 50 % av tillsynsbesöken kunde inspektören inte bedöma hur långt från fältkanten gödsling hade skett. Tillsynsbesöken utfördes mellan den 1 september–30 november, vilket är en mindre gödslingsintensiv period än under våren och sommaren.

På fem fält uppmärksammar inspektören att gödselmedel spridits närmare fältkanten än 2 meter. Tre av dessa fält ligger inom känsligt område. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister svarade tre av inspektörerna att de noterade det i inspektionsrapporten. Övriga lämnade inga kommentarer.

Lutar fältet/del av fältet mer än 10% mot vattendrag eller sjö?

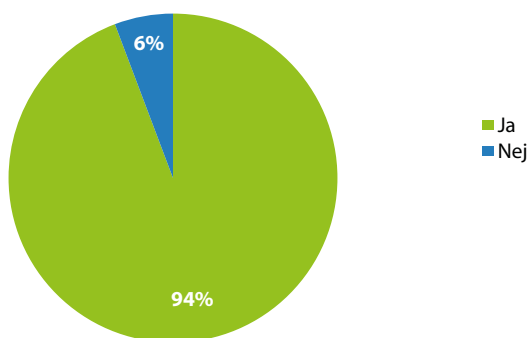

Figur 17. Diagrammet visar hur stor andel av fälten som lutar mer än 10 % mot vattendrag eller sjö.

Endast 5 % av de fält som besökts i projektet lutar mer än 10 % mot vattendraget eller sjön. Ligger fältet inom nitratkänsligt område och gränsar till vattendrag eller sjö får gödselmedel inte spridas på dessa fält. Totalt rör det sig om 12 stycken fält.

Av dessa 12 fält ligger sex stycken inom känsligt område och bedöms angränsa till vattendraget. Fyra jordbrukare avstår från att gödsla dessa fält medan två stycken tillför gödselmedel. Inspektörerna har inte kommenterat om de vidtagit några åtgärder efter att bristen uppmärksammats.

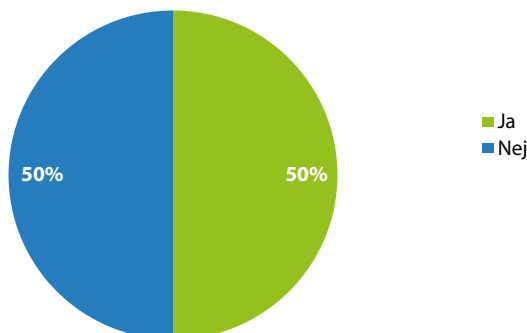
Tillför jordbrukare som mest 22 kg fosfor/ha i genomsnitt under en 5 års period på detta fält?

Figur 18. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som maximalt tillför 22 kg fosfor/ha i genomsnitt under en 5-års period på just det besökta fältet.

94 % av jordbrukarna tillför maximalt 22 kg fosfor/ha i genomsnitt under en 5-års period på det besökta fältet. 15 jordbrukare svarar att de tillför mer fosfor till fältet. På följdfrågan om hur de håller koll på fosforinnehållet samt motverkar förrådsgödsling svarar flertalet att de markkarterar regelbundet. Anledningen till att de sprider större givor är att de gödslar efter grödans behov, att de tar emot sockerbrukskalk och/eller att de har jordar med lågt fosforinnehåll (klass 1–2).

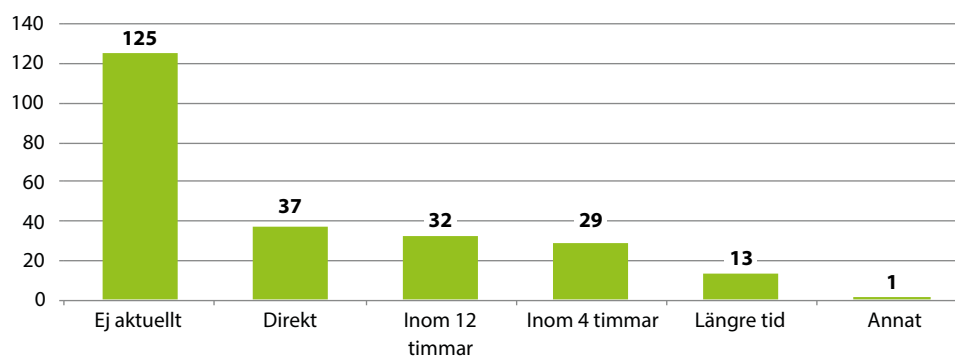
Sprider jordbrukaren gödselmedel på detta fält under hösten?

Figur 19. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som sprider gödselmedel på det besökta fältet under hösten.

Hälften av jordbrukarna sprider gödselmedel på det specifika fältet under hösten och hälften gör det inte. Sprider man gödsel under hösten på fält som ligger i nära anslutning till sjöar och vattendrag bör man vidta extra skyddsåtgärder. Jordbrukarna uppger att de endast sprider gödsel i växande gröda, att de myllar ner/plöjer i samband med spridningen, att de inväntar gynnsamma väderleksförhållanden och att de lägger på lägre givor. 16 % svarar att de inte vidtar några extra skyddsåtgärder.

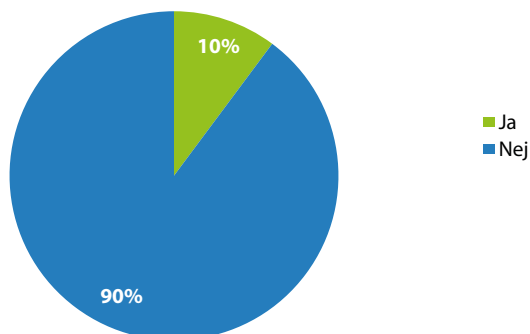
Om spridning av stallgödsel sker på obevuxen mark på hösten, hur snart efter spridning sker då nedbrukning/nedmyllning?

Figur 20. Diagrammet visar hur snart jordbrukaren brukar ner/myllar stallgödsel som spridits på obevuxen mark under hösten.

88 % av de jordbrukare som sprider stallgödsel på obevuxen mark på hösten brukar ner/myllar ner gödseln direkt eller inom 12 timmar från spridningstillfället. Under hösten är nedbrukning eller nedmyllning av gödseln ett sätt att motverka risk för näringsläckage genom ytavrinning.

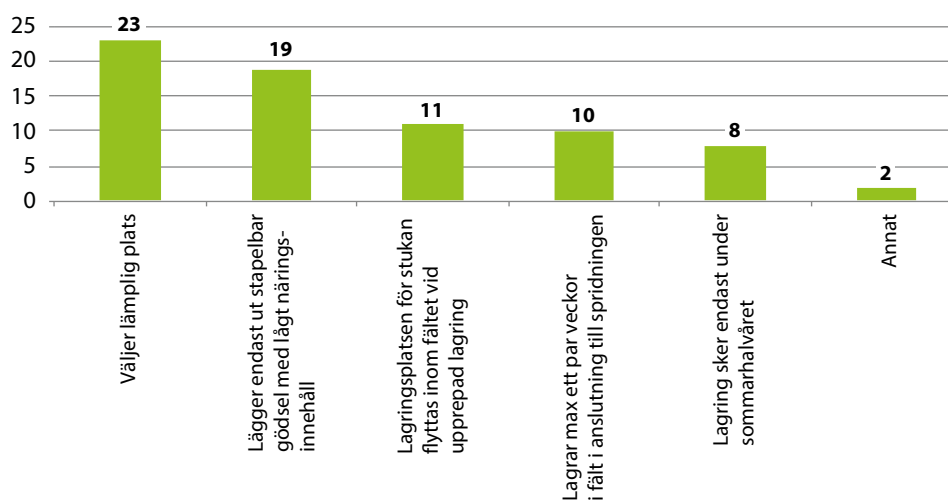
Lagrar jordbrukaren gödselstukor på detta fält?

Figur 21. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukaren som lagrar gödselstukor på det besökta fältet.

Endast 10 % av jordbrukarna lagrar gödselstukor på de fält som besökts i projektet.

Om ja på ovanstående fråga, vilka av följande försiktighetsåtgärder gör jordbrukaren för att minska risken för näringsläckage?

Figur 22. Diagrammet visar vilka försiktighetsåtgärder jordbrukaren gör för att minska risken för näringsläckage från gödselstukor.

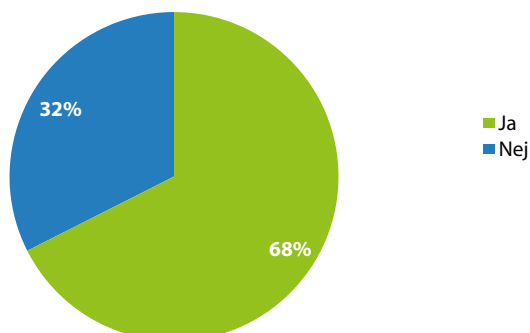
Totalt antal svar: 73 från 29 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av fler än två (2,5) olika försiktighetsåtgärder för att minska risken för näringsläckage från gödselstukorna.

Vanligaste försiktighetsåtgärderna är att välja ut en lämplig plats på fältet samt att endast lägga ut gödsel som är staplingsbar och som har ett lågt näringsinnehåll.

3.1.5 Växtskydd

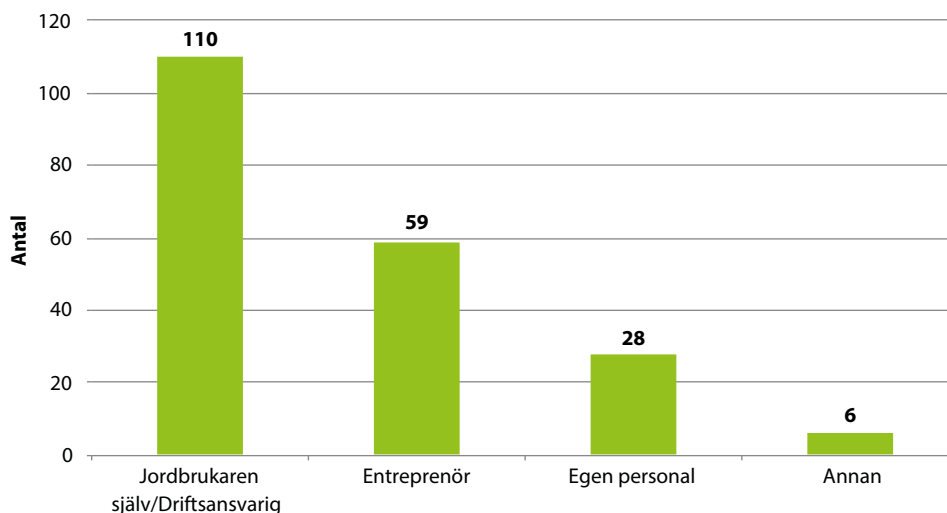
Använder jordbrukaren växtskyddsmedel på fältet?

Figur 23. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som använde växtskyddsmedel på fältet

Växtskyddsmedel används på 68 % av de totalt 265 fält som besöktes i projektet. De som svarat att växtskyddsmedel inte används på fältet besvarade inga ytterligare frågor under kapitel 3.1.5.

Vem utför bekämpningen?

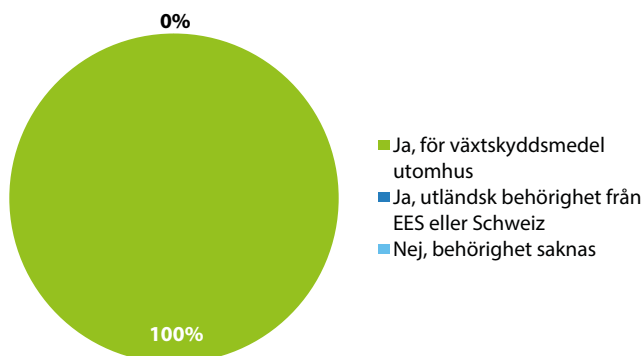
Figur 24. Diagrammet visar vem som utför bekämpningen på fältet.

Totalt antal svar: 203 från 179 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av en (1,1) aktör som utför bekämpningen.

Vanligast är att jordbrukaren själv eller den som är driftsansvarig på gården utför bekämpningen. Lägger man till den egna personalen blir resultatet att 2/3 av bekämpningarna utförs av de som arbetar på gården medan 1/3 utförs av entreprenörer. Resultatet stämmer väl överens med resultatet i det nationella tillsynsprojektet 2015 om bekämpningsmedel i jordbruket.

Har sprutföraren/na rätt användningstillstånd för att använda klass 1L och 2L preparat i verksamheten?

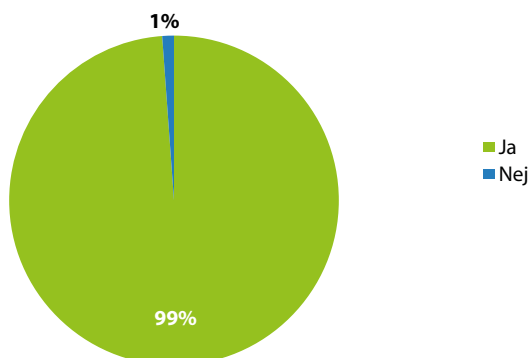

Figur 25. Diagrammet visar hur stor andel av sprutförarna som har rätt användningstillstånd för att använda klass 1L och 2L-preparat i verksamheten.

Totalt antal svar: 179

100 % av sprutförarna som kontrollerades i projektet hade rätt användningstillstånd för att få använda klass 1L och 2L-preparat på fälten.

Lämnar jordbrukaren/entreprenören minst 2 meters fasta skyddsavstånd till öppna diken, dagvattenbrunnar och dräneringsbrunnar?

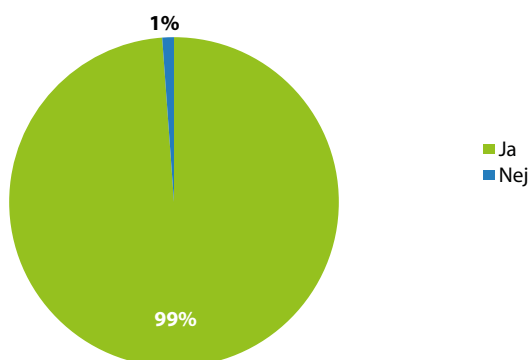
Figur 26. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som uppger att de lämnar minst 2 meters fasta skyddsavstånd till öppna diken, dagvattenbrunnar och dräneringsbrunnar.

Totalt antal svar: 175

99 % av jordbrukarna uppger att de och entreprenörerna lämnar minst 2 meter fasta skyddsavstånd till öppna diken, dagvattenbrunnar och dräneringsbrunnar.

Två jordbrukare uppger ett felaktigt skyddsavstånd till öppna diken, dagvattenbrunnar och öppna diken. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister svarade en av inspektörerna att de noterade det i inspektionsrapporten.

Lämnar jordbrukaren/entreprenören minst 6 meters fasta skyddsavstånd till sjöar och vattendrag?

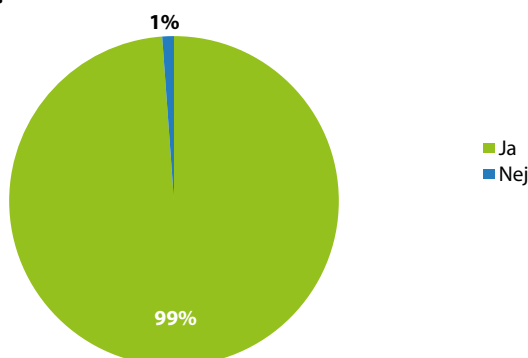
Figur 27. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som uppger att de lämnar minst 6 meters fasta skyddsavstånd till sjöar och vattendrag.

Totalt antal svar: 173

99 % av jordbrukarna uppger att de och entreprenörerna lämnar minst 6 meter fasta skyddsavstånd till sjöar och vattendrag.

Två jordbrukare uppger ett felaktigt skyddsavstånd till sjöar och vattendrag. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister svarade en av inspektörerna att de vidtog en åtgärd, men preciserade inte vad.

Lämnar jordbrukaren/entreprenören minst 12 meters fasta skyddsavstånd till dricksvattenbrunnar?

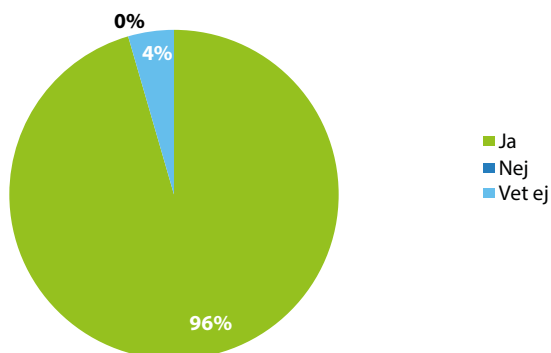
Figur 28. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som uppger att de lämnar minst 12 meters fasta skyddsavstånd till dricksvattentäkter.

Totalt antal svar: 154

99 % av jordbrukarna uppger att de och entreprenörerna lämnar minst 12 meter fasta skyddsavstånd till dricksvattentäkter.

Två jordbrukare uppger ett felaktigt skyddsavstånd till dricksvattentäkter. På frågan om inspektören vidtog några åtgärder efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister lämnade inspektörerna inga kommentarer.

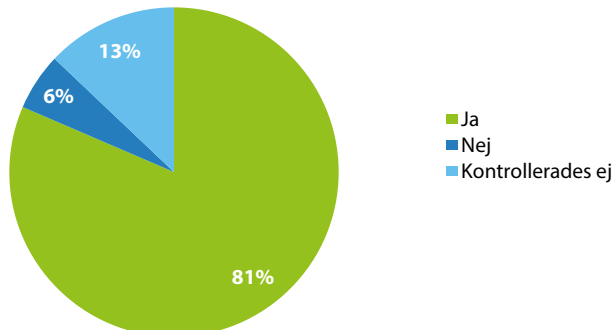
Kan sektioner av rampen stängas av?

Figur 29. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som har sprutor där sektioner av rampen kan stängas av.

96 % av jordbrukarna har sprutor där sektioner av rampen kan stängas av.
4 % av jordbrukarna vet inte om sektioner kan stängas av på sprutan då de anlitar entreprenörer.

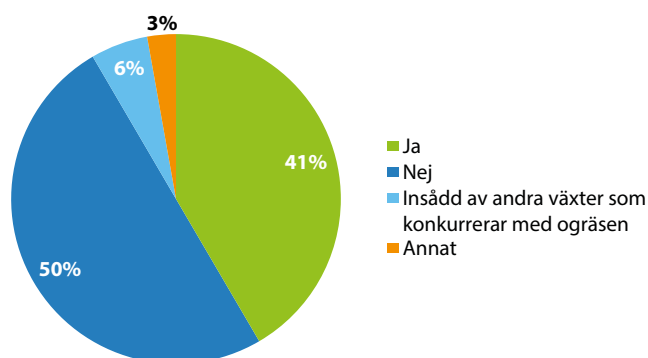
Är de fasta skyddsavstånden noterade i sprutjournalen eller korrekt hänvisat till i annan dokumentation ex. karta?

Figur 30. Diagrammet visar hur stor andel av sprutjournalerna där de fasta skyddsavstånden är korrekt noterade.

Inspektörerna bedömde att de fasta skyddsavstånden var ifyllda eller korrekt hänvisade till i 94 % av de granskade sprutjournalerna.

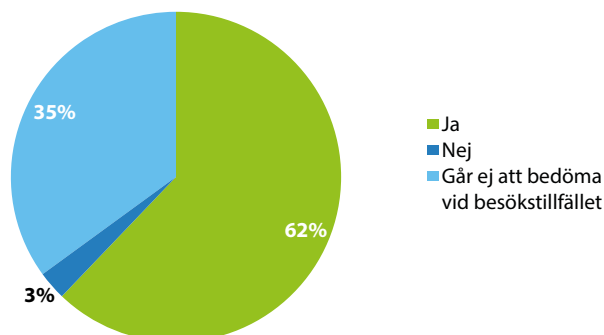
Hur hanteras ogräs på de ytor där växtskyddsmedel inte får användas?

Figur 31. Diagrammet visar hur jordbrukarna hanterar ogräs på de ytor där växtskyddsmedel inte får användas.

Hälften av jordbrukarna låter ogräset på de obehandlade ytorna växa medan 41 % utför mekanisk bekämpning och 6 % sår in andra växter som konkurrerar ut ogräsen. Av fritextsvaren framgår att flera av de jordbrukare som angivit annat med det avser att de vidtar flera av de ovanstående åtgärderna eller att åtgärden kan variera mellan fälten.

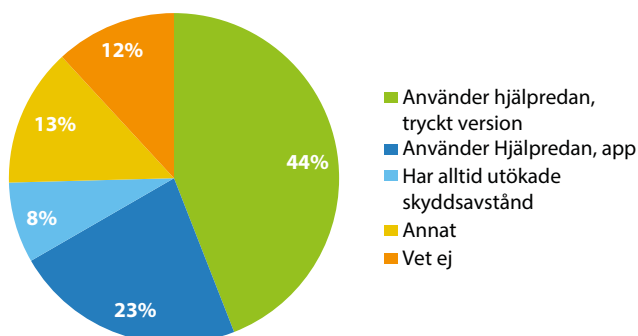
Bedömer du som inspektör att de fasta skyddsavstånden respekteras?

Figur 32. Diagrammet visar hur stor andel av inspektörerna som bedömer att de fasta skyddsavstånden respekteras.

65 % av inspektörerna kunde bedöma om de fasta skyddsavstånden respekteras vid besöksstillfället eller ej. To talt motsvarar det 115 fält. På de fält där det fasta skyddsavståndet kunde bedömas var det 96 % av jordbrukarna som respekterade skyddsavstånden.

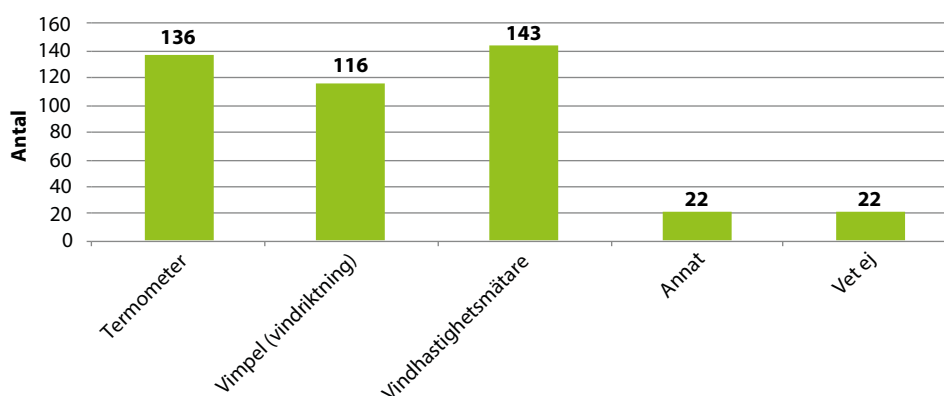
Hur bestämmer jordbrukaren/entreprenören vilka anpassade skyddsavstånd som ska hållas till vattentäkter, sjöar, vattendrag och omgivande mark?

Figur 33. Diagrammet visar på vilket sätt som jordbrukaren/entreprenören bestämmer de anpassade skyddsavstånden till vattentäkter, sjöar, vattendrag och omgivande mark.

67 % av jordbrukarna använder sig av Hjälpredan, antingen i tryckt version eller i appen. De jordbrukare som svarat att de inte vet hur de anpassade skyddsavstånden tas fram anlitar entreprenörer. 8 % har valt att alltid lämna ett utökat skyddsavstånd till vattentäkter, sjöar, vattendrag och omgivande mark vid spridning av växtskyddsmedel. Av fritextsvaren framgår att skyddsavstånden som de lämnar varierar från 6–48 meter.

Vilka hjälpmedel använder jordbrukaren/entreprenören för att beräkna de anpassade skyddsavstånden?

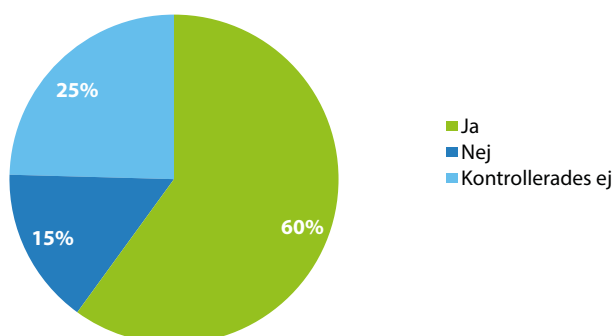

Figur 34. Tabellen visar vilka hjälpmedel som jordbrukaren/entreprenören använder för att beräkna de anpassade skyddsavstånden.

Totalt antal svar: 439 från 176 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. I genomsnitt använder sig jordbrukaren av 2,45 olika hjälpmedel för att beräkna de anpassade skyddsavstånden. Av fritextsvaren framgår att flera av de jordbrukare som svarat annat hjälpmedel avses väderappar i mobiltelefonen eller att de bara sprider växtskyddsmedel när det är vindstilla ute.

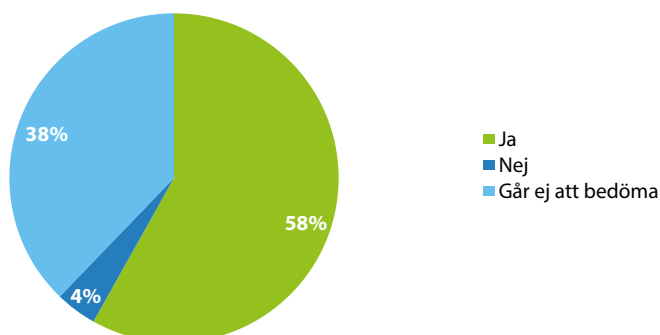
Är de anpassade skyddsavstånden noterade i sprutjournalen?

Figur 35. Diagrammet visar i hur stor andel som de anpassade skyddsavstånden är noterade i sprutjournalen.

75 % av sprutjournalerna kontrollerades vid inspektionstillfället. I 80 % av de granskade sprutjournalerna var de anpassade skyddsavstånden noterade. Det innebär att en femtedel av jordbrukarna/entreprenörerna inte dokumenterar de anpassade skyddsavstånden.

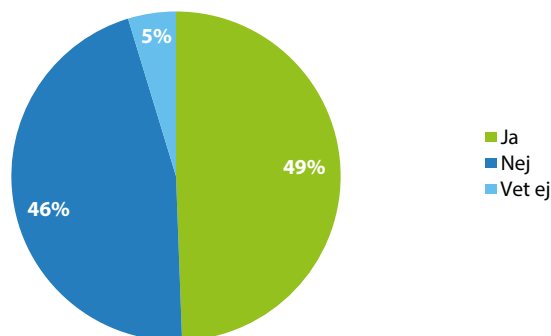
Bedömer du som inspektör att de åtgärder som vidtas för att ta fram de anpassade skyddsavstånden är tillräckliga?

Figur 36. Diagrammet visar hur stor andel av inspektörerna som bedömer att de åtgärder som jordbrukaren/entreprenören vidtar för att ta fram de anpassade skyddsavstånden är tillräckliga.

62 % av inspektörerna kunde bedöma vid besökstillfället om tillräckliga åtgärder vidtagits av jordbrukaren/entreprenören för att bestämma de anpassade skyddsavstånden. Totalt på 107 fält. Av dessa bedömde inspektörerna att 93 % av jordbrukarna/entreprenörerna hade vidtagit tillräckliga åtgärder för att ta fram de anpassade skyddsavstånden.

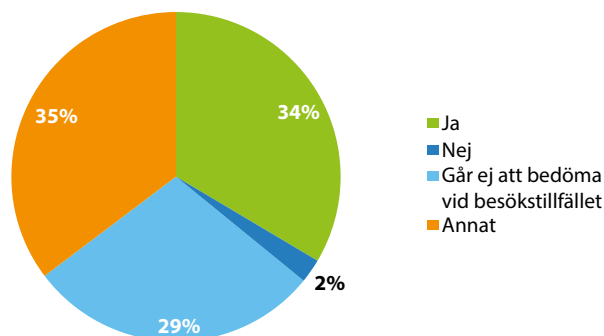
Brukar jordbrukaren/entreprenören späda, blanda, fylla på och/eller rengöra sprutan i fält?

Figur 37. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna/entreprenörerna som brukar späda, blanda, fylla på och/eller rengöra sprutan i fält.

Cirka 50 % av jordbrukarna brukar späda, blanda, fylla på och/eller rengöra sprutan i fält.

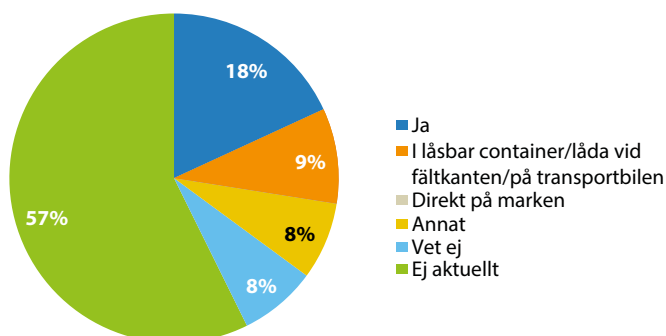
Bedömer du som inspektör att de fasta skyddsavstånden för blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring i fält av sprutan respekteras?

Figur 38. Diagrammet visar hur stor andel av inspektörerna som bedömer att jordbrukaren/entreprenören respekterar de fasta skyddsavstånden vid blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring av sprutan i fält.

36 % av inspektörerna kunde bedöma vid besökstillfället om jordbrukaren/entreprenören respekterade de fasta skyddsavstånden för blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring i fält. Totalt på 61 fält. Av dessa bedömde inspektörerna att 93 % av jordbrukarna/entreprenörerna respekterade de fasta skyddsavstånden vid blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring i fält.

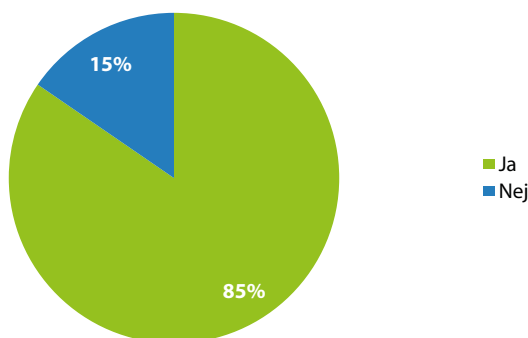
Om jordbrukaren/entreprenören fyller på sprutan i fält, hur förvaras förpackningarna i fält?

Figur 39. Diagrammet visar hur jordbrukaren/entreprenören, som fyller på sin spruta i fält, förvarar förpackningarna med växtskyddsmedel under tiden spridningen pågår.

35 % av jordbrukarna/entreprenörerna förvarar förpackningar med växtskyddsmedel i fält. Totalt på 60 fält. Av dessa förvarade 51 % av jordbrukarna/entreprenörerna förpackningarna på sprutan, 25 % i en låsbar container/låda vid fältkanten alternativt på transportbilen. Av fritextsvaren framgår att de flesta av de jordbrukare som svarat annan plats avsåg på eller i traktorn. Endast en jordbrukare uppgav att han lagrade förpackningarna direkt på marken.

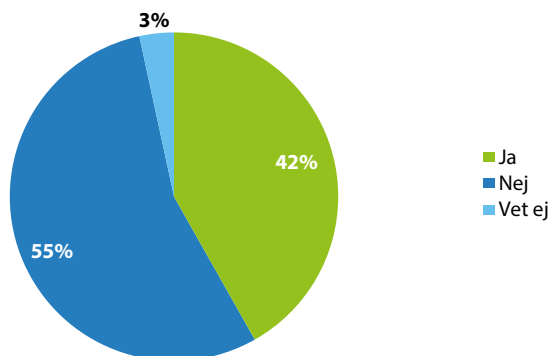
Gör jordbrukaren några åtgärder på detta fält för att minska behovet av växtskyddsmedel?

Figur 40. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som vidtar åtgärder på fältet för att minska behovet av växtskyddsmedel.

85 % av jordbrukarna gör åtgärder på fältet för att minska behovet av växtskyddsmedel. Enligt fritextsvaren innebär det bland annat anpassning av växtföljd, mekanisk ogräsbekämpning, behovsanpassade doser och sortval. Denna fråga kan ses som en allmän uppföljning av jordbrukarens arbete med integrerat växtskydd. Resultatet stämmer väl överens med resultatet i det nationella tillsynsprojektet 2015 om bekämpningsmedel i jordbruket, där inspektören bedömde att 86 % av de besökta jordbrukarna uppfyllde reglerna om integrerat växtskydd.

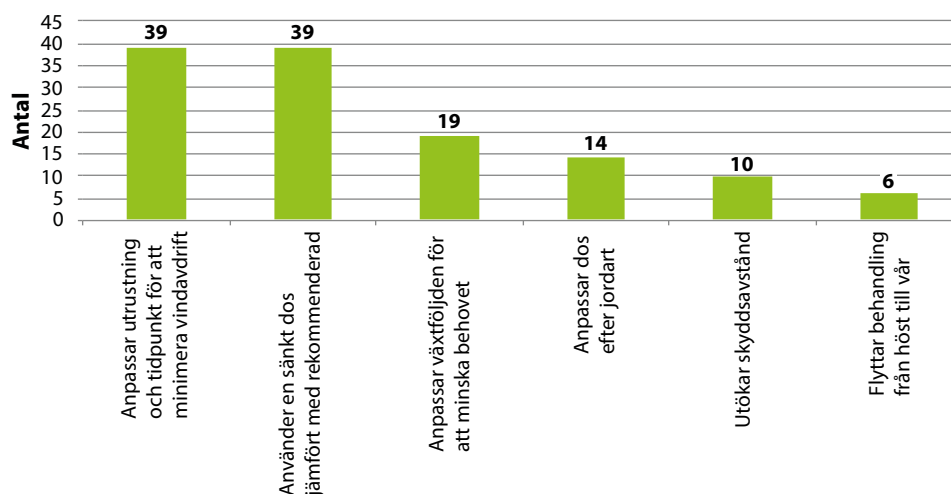
Använder jordbrukaren ogräspreparat som innehåller den aktiva substansen diufenikan?

Figur 41. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som använder ogräspreparat som innehåller den aktiva substansen diflufenikan.

42 % av jordbrukarna som sprider växtskyddsmedel använder ogräspreparat som innehåller den aktiva substansen diflufenikan. Dessa preparat är godkända att använda i Sverige, men det har visat sig att diflufenikan förhållandevis ofta hittas vid analys av ytvatten. Ämnet har en negativ effekt på känsliga vattenorganismer. Samarbetsprojektet Säkert växtskydd har under 2017–2018 haft en informationskampanj, främst i Skåne, om frivilliga åtgärder som jordbrukaren kan göra för att minska riskerna för att diflufenikan sprids till ytvatten.

Om ja, vidtas några av följande skyddsåtgärder utöver de som gäller enligt föreskrift?

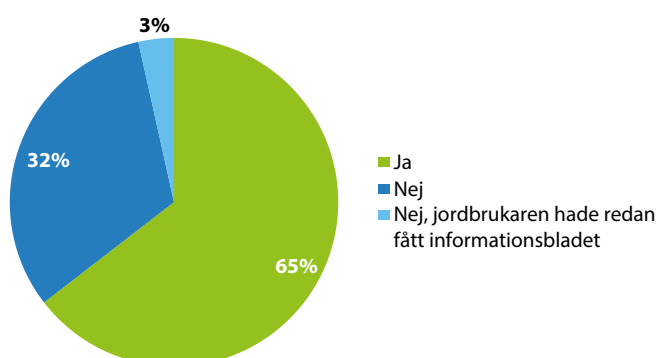
Figur 42. Tabellen visar vilka frivilliga åtgärder jordbrukarna gör för att minska risken för att den aktiva substansen diflufenikan ska hamna i ytvattnet.

Totalt antal svar: 127 av 60 jordbrukare

Flera svarsalternativ kan vara aktuella för en och samma verksamhet. 11 % av de som uppger att de använder preparat innehållande diflufenikan har inte angett vilka skyddsåtgärder de vidtar. Av de som svarat vidtar jordbrukaren två (2,1) skyddsåtgärder för att minska risken för att diflufenikan ska nå ytvattnet.

De vanligaste åtgärderna som jordbrukarna vidtar är anpassning av utrustning och tidpunkt för att minimera vindavdrift samt att de använder en sänkt dos jämfört med rekommenderad.

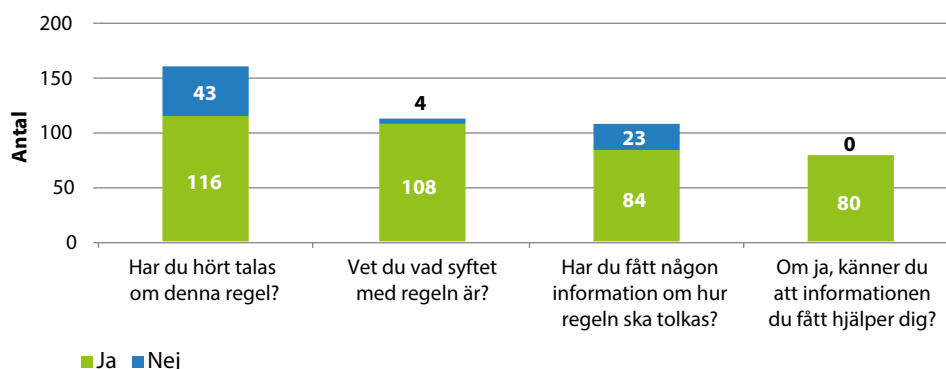
Lämnade du ett informationsblad till jordbrukaren om diufenikan?

Figur 43. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som fick ett informationsblad om diflufenikan av inspektören.

65 % av de jordbrukare som använder växtskyddsmedel fick ett informationsblad om diflufenikan av inspektören. Informationsbladet är framtaget inom projektet Säkert växtskydd. Endast 3 % hade fått del av informationsbladet sen tidigare (Västmanland, Kalmar, Gotland och Skåne län).

Den som sprider era växtskyddsmedel som innehåller ett och samma verksamma ämne på en och samma yta ska se till att villkor för dosering inte överskrids. Följande frågor ställdes till...

Figur 44. Tabellen redovisar hur många jordbrukare som känner till reglerna om spridning av växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma substans. I tabellen redovisas även följdfrågorna vet du vad syftet med regeln är, har du fått någon information om hur reglerna ska tolkas och känner du att informationen du då har fått hjälpt dig?

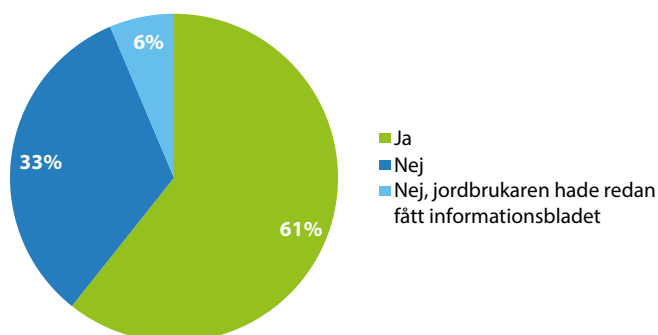
Den som sprider flera växtskyddsmedel som innehåller ett och samma verksamma ämne på en och samma yta ska se till att villkor för doseringen inte överskrids. Regeln är relativt ny och vi har förstått att det inte är helt enkelt att förstå hur kravet ska tolkas i praktiken.

Frågorna om användning av växtskyddsmedel som innehåller samma verksamma ämnen ställdes till 88 % av jordbrukarna som använder växtskyddsmedel. Totalt 159 jordbrukare.

73 % av jordbrukarna som fick frågan har hört talas om regeln. 93 % av de som känner till regeln har även förstått dess syfte.

72 % av de som hört talas om regeln har fått information om hur regeln ska tolkas och flertalet av dem känner sig hjälpta utav informationen.

Lämnade du ett informationsblad till jordbrukaren om risk för överdosering?

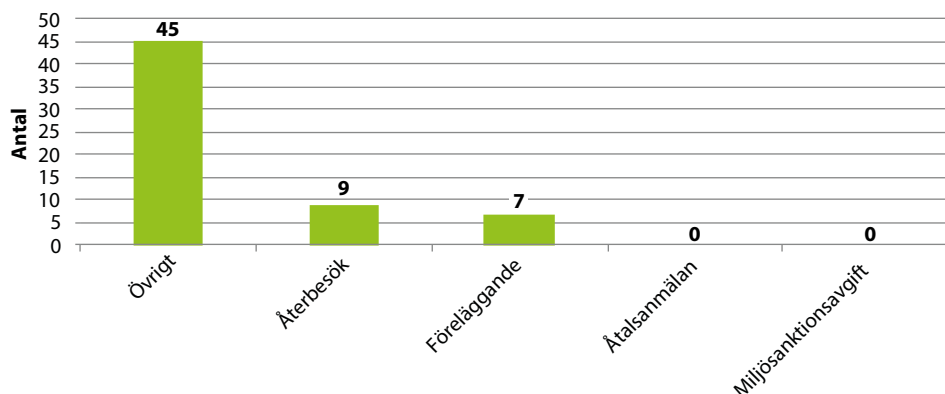
Figur 45. Diagrammet visar hur stor andel av jordbrukarna som fick ett informationsblad, om risk för överdosering, av inspektören.

61 % av de jordbrukare som använder växtskyddsmedel fick ett informationsblad om risk för överdosering av inspektören. 6 % hade fått del av informationsbladet sen tidigare (Västmanland, Gävleborg, Jönköping, Kalmar och Skåne län).

Av fritextsvaren framgår att några jordbrukare förlitar sig på att säljaren av växtskyddsmedel har kunskap om detta regelverk. Några inspektörer har även kommenterat att de kommer att skicka ut informationsbladen efter besöket tillsammans med inspektionsrapporten.

3.1.6 Åtgärder efter inspektion

Vidtog du någon åtgärd efter inspektionen på grund av uppmärksammade brister?

Figur 46. Diagrammet visar vilka åtgärder som inspektörerna vidtog på grund av uppmärksammade brister.

Totalt antal svar: 61

23 % av inspektionerna ledde till att inspektören ställde krav på åtgärder på grund av uppmärksammade brister vid besökstillfället.

Kategorin "övrigt" innebär bland annat att uppföljning kommer att ske vid nästa ordinarie inspektionstillfälle, att muntlig information har lämnats vid besöket eller i inspektionsrapporten. De flesta bristerna rörde ej korrekt ifyllda sprutjournaler, för korta skyddsavstånd, utveckling av egenkontrollen samt skadade dräneringsbrunnar.

Återbesöken rör skadade dräneringsbrunnar, för korta skyddsavstånd, ej korrekt ifyllda sprutjournaler samt brister i växtodlingsplanen.

Föreläggandena har bland annat ställt krav på gödsellagring, omhändertagande av pressvatten från silo, trasiga dräneringsbrunnar samt brister i avfallshanteringen (uppföljning av tidigare inspektion).

Tillsynsprojektet har inte lett till att några åtalsanmälningar har gjorts eller att några miljösanktionsavgifter har dömts ut.

3.2 Utvärdering av tillsynsprojekt

För att utvärdera tillsynsprojektet lades en webbenkät ut på webbforumet efter att den aktiva tillsynsfasen avslutats. Enkäten fanns tillgänglig på webbforumet från den 6 december 2019 till 24 januari 2020. Totalt har 112 medlemmar på webbforumet besvarat enkäten, varav 53 stycken deltog i projektet.

Webbenkäten bestod av trettioen frågor. Tio av frågorna bestod av fritextfält och innehöll inga fasta svarsalternativ. De tio första frågorna i enkäten kunde besvaras av både de som deltagit i projektet och de som inte deltagit. I resultatdelen kommenteras inte resultatet från samtliga frågor som ställdes i utvärderingen. En fullständig redovisning finns i bilaga 3. Fritextsvaren redovisas dock inte i sin helhet i bilagan.

Enkätsvaren är tänkta att användas som en hjälp i Jordbruksverkets, Naturvårdsverkets och Kemikalieinspektionens fortsatta arbete med tillsynsvägledning och framtagande av tillsynsprojekt. Svaren som inkommit i enkäten kan generaliseras för gruppen men inte för hela populationen, det vill säga alla miljöinspektörer i Sverige.

3.2.1 Allmänt om projektet

73 % av inspektörerna som deltog i tillsynsprojektet upplevde att projektet i stor omfattning eller i mycket stor omfattning gett dem mer kunskaper om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten. 69 % upplever att tillsynsprojektet har bidragit till en mer enhetlig och effektiv tillsyn.

53 % av inspektörerna som svarade på enkäten deltog inte i tillsynsprojektet. Orsaken var främst att de inte hade resurser att prioritera tillsynsprojektet under 2019. Några inspektörer uppger att de istället kommer att utföra tillsyn i fält under kommande år. En del inspektörer tyckte att informationen om tillsynsprojektet kom ut för sent för att de skulle kunna ta med det i sin tillsynsplan för året.

58 % av de som svarat på enkäten deltog på uppstartswebbinariet. Av de som deltog var 91 % nöjda eller mycket nöjda med webbinariet.

71 % av inspektörerna uppger att de har besökt fler fält under 2019 än vad de normalt gör under ett år. 59 % har inte tidigare följt upp användningen av växtskyddsmedel och växtnäring i fält. 25 % har besökt lika många fält som de brukar.

100 % av alla inspektioner som utfördes i projektet var inbokade med jordbrukarna i förväg.

68 % har svarat att projekttiden mellan september–november har fungerat bra i deras planering. Däremot anser endast 30 % att projekttiden har fungerat bra för att bedöma skyddsavstånden för gödsling och bekämpning. Av fritextkommentarerna framgår att de flesta tyckte att projekttiden borde vara förlagd till våren–sommaren för att kunna följa upp skyddsavstånden för växtskyddsmedel

lättare. Under hösten kan endast användningen av totalbekämpningsmedel kunnat kontrolleras. Även skyddsavstånden för gödsling var svårt att följa upp då många fält var plöjda. Inspektörerna lämnade önskemål om att projekttiden skulle ha varit längre så att fler besök hade kunnat utföras inom projektet.

88 % av inspektörerna som deltog i projektet tror att de kommer att fortsätta att bedriva tillsyn i fält med avseende på växtnäring och växtskydd under de kommande åren.

Synpunkter som lämnades om projektet var bland annat:

- Fortsätt gärna med att utveckla tillsynsvägledning inom detta ämne och håll forumet levande, svårt men så viktigt att göra tillsyn på. Hoppas kunna fortsätta men finns ett behov att kunna bolla frågor även fortsättningsvis.
- Vi tycker att projektet Tillsyn i fält har varit mycket bra och smidigt att hantera. Vi ser gärna fler liknande projekt via webbforum, webinarium och gemensamma projekt över kommungränserna!
- Om liknande samverkansprojekt ska hållas är det önskvärt att de hålls kalenderårsvis. Vi försöker samla ihop våra lantbruk och köra samma tillsynsinriktning på alla under samma år.
- Det var svårt för oss på kommunnivå att hitta lämpliga fält för tillsynen eftersom vi generellt bara vet vilken fastighetsbeteckning gården ligger på och inte vilka fält som t.ex. arrenderas. Många av de fält jag i förväg valt genom att använda vårt GIS-program visade sig vara strandängar som endast fungerade som bete för gårdarnas djur. Men oftast kunde lantbrukaren visa ett annat fält som var mer lämpat för tillsyn i fält. Mycket intressant och lärorikt, vi kommer att fortsätta med liknande tillsyn på de lantbruk som ska ha tillsyn under detta år.
- Bra jobbat med försök till att få till enhetlig samsyn i hela landet!
Fortsätt med det!

3.2.2 Länsstyrelsernas fältdag

48 % av inspektörerna som svarade på enkäten deltog på en fältdag som länsstyrelserna arrangerade. 83 % av de som deltog på en fältdag var nöjda eller mycket nöjda med dagen.

67 % av inspektörerna tyckte att vi även fortsättningsvis bör samverka med länsstyrelserna vid uppstart av tillsynsprojekt. 29 % hade ingen åsikt i frågan.

Synpunkter som lämnades om fältdagarna var bland annat:

- Det var väldigt bra med praktisk genomgång i fält.
- Hade önskat att vi gick igenom checklistan steg för steg.
- De exempel som presenteras på fältdagen var ganska exemplariska. Det vore mer givande om det var svårbedömda, kanske till och med felaktiga objekt.
- Det var bra att kunna diskutera bedömningar på plats med andra. Det var lite ostrukturerat och Jordbruksverket var inte med, utan vi inspektörer fick själva diskutera utifrån vägledningen, flera gånger tyckte hälften av inspektörerna en sak och hälften en annan. Därför hade det varit bra om Jordbruksverket hade varit med och kunnat stå och svara för sin vägledning.

3.2.3 Vägledningmaterialet

82 % av inspektörerna som deltog i projektet ställde alla frågor i checklistan under tillsynsbesöket medan 14 % hade valt ut vissa frågor som de ställde.

86 % av inspektörerna tyckte att checklistan i stor eller mycket stor omfattning har varit ett stöd under tillsynsbesöken.

78 % tyckte att frågorna i checklistan i huvudsak var relevanta att ställa vid tillsynsbesöken.

82 % tyckte att lathunden i stor eller mycket stor omfattning har varit ett stöd vid tillsynsbesöken.

67 % tyckte att det var bra att kunna lämna ut informationsblad om diflufenikan och preparat som innehåller samma verksamma substans.

3.2.4 Webbforumet

47 % upplever att möjligheterna att ställa frågor, diskutera eller läsa i webbforumet har varit en hjälp i projektet. 20 % anger varken eller och 33 % har ingen åsikt.

85 % tycker att vägledningen via webbforumet fungerar bra eller mycket bra.

4 Slutsatser

4.1 Utveckla tillsynen i fält, så att lagstiftningen följs upp i praktiken

Ett tillsynsprojekt för att följa upp lagstiftningen ute i fält har länge varit önskat av kommunerna. 59 % av de som deltog i tillsynsprojektet har inte tidigare följt upp användningen av växtskyddsmedel och växtnäring i fält. Bara genom att fler inspektörer har varit ute i fält så har tillsynen utvecklats åt rätt håll inom området. Tillsynen har lett till att riskerna för läckage till vattenförekomster har kommit i fokus, vilket var ett viktigt mål med projektet.

Den aktiva tillsynsfasen var förlagd till hösten, vilket vi befarade men nu även har fått bekräftat inte var helt optimalt för att kunna bedöma om jordbrukaren vid spridning har lämnat tillräckliga skyddsavstånd och skyddszoner. 50 % av inspektörerna kunde inte bedöma vid besökstillfället om gödsel spridits närmare än 2 meter från fältkanten och cirka 35 % kunde inte avgöra om de fasta eller anpassade skyddsavstånden respekterats vid växtskyddsmedelsspridningen. På hösten kan endast den sena gödslingen av fälten samt totalbekämpningsanvändningen vid brytning av vall följas upp. Fördelarna med att genomföra tillsynen på våren/tidig sommar överväger då spridning av mineralgödsel, flytgödsel och de flesta växtskyddsåtgärderna utförs då.

Vår förhoppning är att den checklista som tagits fram i projektet ska leva vidare under kommande år och att kommunerna och de länsstyrelser som har kvar tillsynen på jordbruk ska fortsätta att bedriva tillsyn i fält, men då även under vår- och sommarmånaderna.

Endast 29 % av de besökta fälten tillhörde rena växtodlingsgårdar. Detta resultat är något lägre än i tillsynsprojektet 2015 om bekämpningsmedel i jordbruket där 40 % var växtodlingsgårdar. Det är av vikt att även växtodlingsgårdar får regelbundna tillsynsbesök. Deras användning av växtnäring och växtskyddsmedel är minst lika stor om inte större än djurgårdarna då odling av spannmål och specialgrödor riskerar att ge upphov till större läckage än vad odlingar av vall och betesmark gör. Kommunerna bör omfördela sina tillsynsinsatser så att skillnader i tillsynsintervall mellan växtodlingsgårdar och djurgårdar jämnas ut.

Positivt att notera är att 77 % av jordbrukarna får individuell rådgivning från Greppa Näringen och/eller annan rådgivning. 45 % av de jordbrukare som besöktes hade genomfört frivilla åtgärder för att minska läckage av växtnäring och växtskyddsmedel. Den vanligaste åtgärden är att anlägga skyddszoner som är mer än 6 meter breda till vattendrag och sjöar. Här finns det potential att via rådgivning och ekonomiska styrmedel öka antalet jordbrukare som vidtar frivilliga åtgärder. Miljöinspektörernas roll i detta arbete är något begränsat. Det är endast frivilliga åtgärder som berättigar ekonomiskt stöd från staten, vilket

innebär att föreläggande om åtgärder från kommunen kan vara kontraproduktivt då de ekonomiska förutsättningarna försvinner. Vår rekommendation i projektet till kommuner och länsstyrelser var snarare att förelägga om att jordbrukaren ska genomföra undersökningar, som sedan kan ligga till grund för de åtgärder hen bör genomföra. Ingen kommun eller länsstyrelse har rapporterat in till oss att de ställt några krav på några sådana åtgärder.

4.1.1 Dräneringsbrunnar

Dräneringsbrunnarnas placering mitt ute på fältet innebär att jordbrukarna riskerar att köra på dem vid jordbearbetning och vid spridning av växtnäring och växtskyddsmedel. En tredjedel av de fält som besöktes hade synliga dräneringsbrunnar. Av dessa var 27 % skadade och 21 % hade trasiga lock. För att minska risken för att jord följer med ytvattnet ner i dräneringsbrunnarna och för med sig näringsämnen och växtskyddsmedelsrester bör skadade brunnar åtgärdas så snart som det är praktiskt möjligt.

Att se över sina dräneringsbrunnar bör ingå i jordbrukarnas egenkontroll. Nästan en fjärdedel av jordbrukarna saknar helt rutiner för att kontinuerligt se över sina dräneringsbrunnar och åtgärda dem vid behov. Av de jordbrukare som uppger att de har rutiner varierar kontrollintervallet mellan flera gånger/år till när vallen bryts vart 3–5 år. Jordbruksverket kommer under 2020 att arbeta med att ta fram en utvecklad vägledning för egenkontroll gällande påverkan på vatten. Arbetet kommer att vara ett led i att uppfylla våra åtaganden i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för perioden 2016–2021.

39 % av dräneringsbrunnarna var inte tydligt markerade i fältet. Att dräneringsbrunnarna är tydligt markerade i fältet minskar risken för att brunnen körs på vid jordbearbetning, gödslning, bekämpning eller skörd. Av resultatet framgår inte hur många jordbrukare som har markeringar inlagda i traktorernas GPS-system, oavsett detta så ser vi ett fortsatt behov av tillsyn inom området. Vi behöver även informera jordbrukarna om vikten av markering av dräneringsbrunnarna på behörighetsutbildningarna.

Vi har under projekttiden fått in en del frågor från miljöinspektörer rörande bedömningen av dräneringsbrunnarnas skick samt vilka krav som bör ställas på konstruktion och eventuella skyddsåtgärder. Jordbruksverket kommer under 2020 att ta fram en tillsynsvägledning som beskriver olika dräneringsbrunnars konstruktion och användningsområden samt ge förslag på eventuella skyddsåtgärder.

4.1.2 Öppna diken

Positivt är att 88 % av inspektörerna bedömer att jordbrukarna utför tillräckliga åtgärder vid jordbearbetningen för att förhindra att jord hamnar i de öppna diken. Vi konstaterar dock att jordbearbetningen i närheten av öppna diken och risk för jorderosion är lättare att kontrollera på våren eller tidig höst, i samband med sådd av ny gröda.

4.1.3 Växtnäring

Jordbruksverkets första nationella tillsynsprojekt gällde växtnäring och egenkontroll och genomfördes under 2012. Sen dess har de nationella tillsynsprojekten varit mer fokuserade på växtskyddsmedel. Vi har i olika sammanhang fått frågor om jordbrukarna respekterar de gödselfria skyddszonerna. Vi har då inte kunnat ge något utförligare svar då vi saknat underlag. Men nu kan vi nöjt konstatera att 98 % av jordbrukarna som besökts i detta tillsynsprojekt lämnar en gödselfri zon till vattendrag eller sjö på minst 2 meter, oavsett om fälten ligger inom nitratkänsligt område eller ej. I genomsnitt lämnar jordbrukarna en gödselfri zon på 6,5 meter vilket har sin förklaring i att man kan söka miljöersättningar för skyddszoner som är bredare än 6 meter.

Inledningsvis ställde vi frågor om vilken spridningsutrustning som jordbrukaren använder sig utav, då maskinernas precision påverkar behovet av skyddsåtgärder. Vi kan konstatera att spridning av mineralgödsel företrädesvis sker med den mer oprecisa centrifugalspridaren medan majoriteten sprider flytgödsel med släpslangsteknik vilket är mer precist. Av de som använder centrifugalspridare vid spridning av mineralgödseln (152 st) är det 76 % som anger att de använder kantspridarbegränsare. Här finns det en förbättringspotential. Användning av kantspridarbegränsare är inte något specifikt lagkrav, men det ligger nära till hands att vara bästa möjliga teknik vid spridningen och därmed önskvärt att fler använder.

För att följa upp att maximalt 22 kg fosfor läggs per hektar under en 5-årsperiod krävs en ganska omfattande genomgång av dokumentationen. I detta tillsynsprojekt nöjde vi oss med att fråga jordbrukaren om det fält tillsynen utfördes på, utan att följa upp dokumentationen. 94 % av jordbrukarna uppger att de inte tillför mer än 22 kgP/ha. De som uppgav att de lägger större givor kunde motivera sina beslut utifrån markens låga fosforinnehåll eller grödans behov.

Att sprida gödsel, främst då gödsel innehållande lättillgängligt kväve (ex. flytgödsel) på hösten medför en ökad risk för näringsläckage till sjöar och vattendrag. Risker varierar mycket beroende på vilken gröda som gödslas eller om gödslingen sker på obebodden mark. Beroende på hur vi formulerat frågorna kring höstspridningen är det svårt för oss att dra stora slutsatser om eventuella risker för näringsläckage. I hälften av de inrapporterade tillsynsbesöken har jordbrukaren uppgivit att gödsling sker under hösten på det aktuella fältet.

I jämförelse med statistik från SCB¹ så utgör höstspredning (tidig + sen höst) av stallgödsel kring 10 % av den totala spridningsarealen för samtliga grödor i hela landet. Därmed kan det låta lite högt att 50 % i detta tillsynsprojekt ändå sprider under hösten på dessa fält, men av kommentarerna till frågorna kan vi anta att vissa nog har svarat på ifall fältet någon gång i växtföljden har gödslats under hösten.

Positivt är att 88 % av de jordbrukare som sprider stallgödsel på obevuxen mark på hösten brukar ner/myllar ner gödseln direkt eller inom 12 timmar från spridningstillfället. Det följer vår rekommendation om att stallgödsel bör brukas ner så snart som möjligt efter spridningen.

10 % av jordbrukarna lagrade gödselstukor på de fält som besöktes i projektet. Samtliga jordbrukare uppger att de väljer lämplig plats för placering av stukan, vilket är positivt. Givetvis vore det önskvärt att inga gödselstukor lagras på fält som ligger i direkt anslutning till sjöar och vattendrag, men det är svårt att bedöma riskerna då fälten har så olika förutsättningar.

4.1.4 Växtskyddsmedel

Till vår glädje hade 100 % av de som spred växtskyddsmedel i detta tillsynsprojekt genomgått en behörighetsutbildning och hade ett användningstillstånd.

Naturvårdsverket reglerar i sin spridningsföreskrift att fasta skyddsavstånd ska lämnas till öppna diken, dagvattenbrunnar, dräneringsbrunnar, sjöar, vattendrag och dricksvattenbrunnar vid spridning av växtskyddsmedel. 99 % av jordbrukarna uppger att de håller de fasta skyddsavstånden. Fasta skyddsavstånd ska även hållas vid blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring i fält. På grund av årstiden var det svårt för många inspektörer att bedöma om de fasta skyddsavstånd respekterades eller ej. Av de som kunde genomföra en bedömning var det 96 % som ansåg att jordbrukarna respekterade de fasta skyddsavstånden vid spridning och 93 % vid blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring.

De anpassade skyddsavstånden som ska lämnas är beroende av omständigheterna på platsen för spridningen. 67 % använder sig av Hjälpredan, som är ett hjälpmedel framtagen av Säkert växtskydd. Enligt Hjälpredan kan de anpassade skyddsavstånden variera alltifrån 2 till 50 meter, bland annat beroende på vindstyrka och temperatur. Att som några jordbrukare uppger ha ett ”fast” anpassat skyddsavstånd, ser vi inte som ett bra alternativ till Hjälpredan. Antingen blir avstånden för korta, vilket påverkar omgivningen, eller för långa vilket påverkar effekten av växtskyddsmedlen. Ytterligare resurser behöver läggas på behörighetskurserna för att jordbrukarna ska förstå syftet med de anpassade skyddsavstånden och hur kunskapen ska omsättas i praktiken.

För att ta fram de anpassade skyddsavstånden krävs det enligt Naturvårdsverkets spridningsföreskrifter att temperatur, vindriktning och vindhastighet

¹ Gödselmedel i jordbruket 2015/16, Statistiska meddelanden MI 30 SM 1702, SCB.

bestäms på platsen för spridningen. Anmärkningsvärt är att bara 77 % använder termometer, 66 % vimpel (vindriktning) och 81 % vindhastighetsmätare. Mäts inte temperatur och vindhastighet används inte Hjälpredan på ett korrekt sätt. Vi behöver bli ännu tydligare framöver på behörighetskurserna och påtala att dessa mätinstrument ska finnas med i traktorn när spridning sker. Att använda väderappar bedömer vi inte vara en tillräcklig tillförlitlig metod för att bestämma temperatur, vindriktning och vindhastighet på den specifika platsen.

62 % av inspektörerna kunde bedöma om de åtgärder som görs för att ta fram de anpassade skyddsavstånden var tillräckliga. Att som inspektör bedöma hur väl skyddsavstånden i fält respekteras av jordbrukaren vid ett annat tillfälle än när spridningen sker är näst intill omöjligt. Det är inte heller möjligt för inspektörerna att bedöma om de anpassade skyddsavstånden är tillräckliga utifrån granskning av sprutjournalen, då det inte finns krav på att bakgrundsvärdena för att läsa av Hjälpredan ska dokumenteras.

Vid granskning av sprutjournalerna visar det sig att de fasta skyddsavstånden var korrekt ifyllda i 94 % av sprutjournalerna medan de anpassade skyddsavstånden fanns antecknade endast i 80 % av sprutjournalerna. Detta stärker vår bedömning att jordbrukaren behöver ytterligare utbildning kring hur de anpassade skyddsavstånden ska tas fram. Dessutom behöver inspektörernas tillsyn av sprutjournalerna utvecklas ytterligare. När vi jämför resultatet med tillsynsprojektet 2015 om bekämpningsmedel i jordbruket så har en stor förbättring skett. Då bedömde inspektörerna att endast 72 % av sprutjournalerna var korrekt ifyllda. Observera att då kontrollerades hela sprutjournalen medan nu granskades enbart skyddsavstånden, varför resultaten inte helt är jämförbara.

Endast 6 % av jordbrukarna uppger att de sår in andra växter som konkurrerar ut ogräsen på de ytor på fältet där växtskyddsmedel inte får användas. Försök har visat att det finns vinster med att så in växter som lockar till sig pollinerare och andra nyttodjur som ökar den biologiska mångfalden i landskapet. Här är det tydligt att Jordbruksverket behöver arbeta vidare med att få ut kunskapen till fler jordbrukare så att det kan omsättas i praktiken.

På frågan var förpackningarna förvaras om påfyllning sker i fält svarade i princip alla att de förvarade dem på ett säkert sätt, antingen i ett låsbart utrymme eller på sprutan/traktorn, vilket är betryggande.

Reglerna för integrerat växtskydd ställer krav på att jordbrukaren ska förebygga, bevaka, behovsanpassa och följa upp sin växtskyddsmedelsanvändning. I detta tillsynsprojekt frågade vi om jordbrukaren gör några åtgärder på det specifika fältet för att minska behovet av växtskyddsmedel. 85 % av jordbrukarna svarade att de gör det, 15 % svarade nej. Vi har en utmaning framför oss när det gäller att få ALLA växtskyddsmedelsanvändare att arbeta utifrån integrerat växtskydd. Det krävs en viss omställning i hur man tidigare har tänkt vid användning av växtskyddsmedel. Kraven på integrerat växtskydd kom 2014. Det innebär att 2019 var det sista året som det kunde komma jordbrukare till behörighetsutbildningen som inte hade hört talas om begreppet på en tidigare kurs. Tyvärr ser vi

fortfarande att det finns mycket kvar att göra för att kunskaperna ska omsättas till praktisk handling

Ogräsmedel med diflufenikan användes hos 27 av 36 besökta lantbrukare i Skåne. Av dessa angav 78 % att de vidtar någon åtgärd utöver föreskrift i syfte att minska miljöpåverkan, genom att minska användningen eller vidta ytterligare riskhanteringsåtgärder. Såsom frågorna är utformade är det dock svårt att veta hur kraftiga de åtgärder som vidas är och vilken effekt som kan förväntas. Resultaten antyder dock att medvetenheten och engagemanget kring diflufenikankampanjen som pågår i Skåne är hög. Detta inger hopp inför kampanjens tredje och kanske avgörande år 2020 då lantbrukare och berörda intressenter har möjlighet att visa att engagemanget kan ge resultat i form av lägre halter av diflufenikan i vattendrag i Skåne.

Paragraf 35a som skrevs in i bekämpningsmedelsförordningen år 2017 är till för att hindra att olika växtskyddspreparat med samma verksamma ämne kombineras på ett sätt som leder till förhöjd risk för oacceptabla effekter på miljön. Frågor om regeln ställdes för att utröna om den har kommit lantbrukare till kännedom och om syftet med den kan förstås. 73 % av jordbrukarna som tillfrågades om paragrafen angav att de hört talas om regeln och nästan samtliga av dessa känner till syftet med den. 53 % av de som tillfrågades om regeln angav att de fått information om hur den ska tolkas och i samtliga dessa fall hade informationen varit till hjälp, vilket betyder att det finns en potential att nå ut till fler med information som kan bidra till förståelse och regelefterlevnad.

4.1.5 Sammanfattning

Vi bedömer att tillsynsprojektet har uppnått syftet med utveckla tillsynen i fält så att lagstiftningen följs upp i praktiken.

Vad bör göras framöver?

- Kommunerna och de länsstyrelser som inte har överlåtit tillsynen på jordbruk, fortsätter att bedriva tillsyn i fält längs med sjöar och vattendrag.
- Kommunerna bedriver regelbunden tillsyn även på växtodlingsgårdar som inte håller djur.
- Ett uppföljande tillsynsprojekt om några år för att följa upp resultaten i detta projekt, men tillsynen då förlagd till våren/sommaren/tidig höst.
- Jordbruksverket tar fram en tillsynsvägledning om dräneringsbrunnar till miljöinspektörerna samt utökar sin vägledning till jordbrukare om egenkontroll i fält.
- Inom tillsyn och rådgivning lyfta behovet av användning av kantspridningsbegränsare på mineralgödselspridare och fastgödselspridare.
- Inom tillsyn och rådgivning lyfta fram den miljömässiga fördelen med att flytta gödselspridning till våren på de fält som ligger utmed vattendrag.

- Jordbruksverket ser över innehållet i behörighetsutbildningarna för att undersöka om mer fokus kan läggas på de anpassade skyddsavstånden, vilka hjälpmedel som krävs samt dokumentation i sprutjournalen.
- Ett uppföljande tillsynsprojekt om integrerat växtskydd genomförs för att följa upp tidigare tillsynsprojekt men främst för att återigen sätta fokus på området både hos jordbrukare och inspektörer.

4.2 Öka kunskapen hos inspektörer och jordbrukare om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten

Vi valde att starta upp vårt tillsynsprojekt med ett webinarium, vilket är lite annorlunda mot vad vi brukar. Vanligtvis har vi fysiska uppstartsträffar förlagda till några platser i landet. Det finns stora fördelar med att träffas och ha mer av en dialog om frågorna som ska följas upp i projektet. Fördelen med webinarium är att fler inspektörer från samma arbetsplats kan delta och att tid inte behöver läggas på resor. Nackdelen är att möjligheten till dialog begränsas och träffen blir mer av en föreläsning där kortare frågor kan chattas in av åhörarna. Flertalet inspektörerna var dock nöjda eller mycket nöjda med upplägget.

Vi har vid tidigare uppstartsdagar fått önskemål i efterhand från inspektörer om att få ta del av den information som vi förmedlat under dagarna, vilket vi inte kunnat erbjuda. Denna gång spelade vi in presentationerna och publicerade filmerna på webbforumet vilket innebär att informationen finns bevarad och att alla som vill kan ta del av innehållet. Vi bör även fortsättningsvis dokumentera våra föreläsningar vid uppstart av projekt oavsett om träffen är fysisk eller via webben.

Vårt samarbete med länsstyrelserna gällande fältdagar föll väl ut. Vår samverkan kring fältdagarna behöver utvecklas vidare. Idén som sådan var god eftersom inspektörerna får kortare resväg, fler inspektörer kan delta och vägledningen kan utgå från regionala förutsättningar.

Om jordbrukarnas kunskap kring risker för läckage till vatten har ökat i och med vårt tillsynsprojekt är svårt att utvärdera. Vi tror att jordbrukarna generellt sett har en god kunskap om riskerna för läckage till vatten. Det som däremot kan vara svårare är att omsätta kunskaperna i praktiken. Om alla åtgärder genomfördes på gårdarna, som rådgivarna inom Greppa Näringen föreslår, så skulle säkerligen det ske stora förändringar i tillförseln av växtnäring och växtskyddsmedel till sjöar och vattendrag. För att genomföra flera av åtgärderna krävs det tid, administrativt arbete, ekonomiska resurser, kontakter med myndigheter, samverkan med andra intressenter etc. vilket kan verka avskräckande och oöverstigligt. Att stötta jordbrukaren i denna process är en utmaning och något som flera inblandade myndigheter arbetar med. De frivilliga åtgärderna och hanteringen

av dem ligger dock utanför tillsynsmyndigheternas ansvarsområden. Att inspektörerna är i fält och ställer frågor som rör jordbrukarens arbete med att minska riskerna för läckage, ökar fokusen på området och dess komplexitet.

Nytt i detta tillsynsprojekt var att vi försåg inspektören med två informationsblad som kunde delas ut vid tillsynsbesöket. 111 jordbrukare fick ett informationsblad om diflufenikan och 105 jordbrukare fick ett informationsblad om risk för överdosering. Förhoppningsvis har detta lett till ökade kunskaper hos jordbrukarna om dessa angelägna områden inom växtskyddet.

73 % av inspektörerna som deltog i tillsynsprojektet upplevde att projektet i stor omfattning eller i mycket stor omfattning gett dem mer kunskaper om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten. Vi bedömer att tillsynsprojektet har uppnått sitt syfte att öka kunskapen hos inspektörer och indirekt hos jordbrukare om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten.

4.3 Öka möjligheten till en enhetlig och effektiv tillsyn inom området

Nationella tillsynsprojekt lyfts ofta fram i utredningar och rapporter som ett bra sätt att öka effektiviteten på tillsynen samt enhetligheten i bedömningarna runt om i landet. Detta var vårt fjärde gemensamma tillsynsprojekt (IPM, Växthus, Golfbanor, Tillsyn i fält) och vi är eniga med utredarna om att detta är ett bra sätt för att lyfta tillsynen inom ett område. I detta projekt uppger 71 % av inspektörerna att de har besökt fler fält under 2019 än vad de normalt gör under ett år.

Att utgå från en gemensam checklista vid tillsyn borgar för att samma frågor ställs över hela landet till jordbrukarna. Att checklistan tas fram centralt effektiviserar arbetet för de enskilda tillsynsmyndigheterna, då de själva inte behöver sammanställa vilken lagstiftning som gäller och göra checklistan. Lathunden är tänkt att förklara varför frågorna ställs samt ge viss vägledning vid bedömningen, vilket leder till samsyn samt enhetligare beslut över landet.

Jordbruksverket har valt att företrädelsevis tillsynsvägleda via webbforumet Effektiv Näring. Det är ett enkelt sätt att nå ut med information till ett stort antal inspektörer och handläggare på kommuner och länsstyrelser. Antalet medlemmar i webbforumet ökar stadigt vilket vi ser som ett gott betyg. 85 % av inspektörerna som svarat på utvärderingen tycker att vägledningen via forumet fungerar bra eller mycket bra. Vår målsättning är att fortsätta utveckla vägledningen till kommuner och länsstyrelser via webbforumet.

69 % av inspektörerna som deltog i tillsynsprojektet upplevde att projektet i stor omfattning eller i mycket stor omfattning har bidragit till en mer enhetlig och effektiv tillsyn. Vi bedömer att tillsynsprojektet har uppnått sitt syfte att öka möjligheten till en enhetlig och effektiv tillsyn inom området.

4.4 Uppfyllelse av Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram

Vi anser att detta tillsynsprojekt har varit en del i att uppfylla följande åtgärder i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2016–2021:

- Jordbruksverkets åtgärd 6
- Kemikalieinspektionens åtgärd 1
- Naturvårdsverket åtgärd 2
- Länsstyrelsernas åtgärd 7
- Kommunerna åtgärd 2

Bilaga 1

Checklista för tillsyn i fält 2019

Del 1 – Administrativa uppgifter	
Besöksdatum	Fastighetsbeteckning
Verksamhetsutövare	Person- /organisationsnummer
Adress	
Telefon	Mejladress
Inspektör	
Närvarande	

Vattenförekomst
Statusklassning på vattenförekomsten
Fält/fältidentifikation

Teckenförklaring
Blått: Bedömning av inspektören i fält.
Grönt: Frågan behöver ställas i fält.
Rött: Anvisning till inspektören.

Del 2 – Uppgifter om verksamheten

2.1 Typ av verksamhet

- ☐ Djurgård
☐ Växtodlingsgård

2.2 Verksamhetens klassning?

- ☐ B-anläggning
☐ C-anläggning
☐ U-anläggning

2.3 Ligger fältet inom nitratkänsligt område?

- ☐ Ja
☐ Nej

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 2 §

2.4 Ligger fältet helt eller delvis inom vattenskyddsområde?

- ☐ Ja
☐ Nej

2.5 Har du anpassat ditt val av grödor på grund av att fältet ligger nära ett vattendrag?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, hur har du resonerat kring dina val av grödor?

Miljöbalken 2 kap 3 §

Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om (SJVFS 2014:42) integrerat växtskydd 2 kap. 2 §

2.6 Har du någon karta över fältet där dräneringsbrunnar, dricksvattenbrunnar, vattendrag och andra känsliga objekt är markerade

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, har du ritat ut/markerat de fasta skyddsavstånden/zonerna på kartan?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om nej i något av fallen ovan, hur säkerställer du att anställda/entreprenörer känner till vilka skyddsobjekt som finns och vilka skyddsavstånd/zoner som ska lämnas obehandlade?

Miljöbalken 2 kap 2,3 §§, 26 kap. 19 §

2.7 Hur skaffar du dig kunskap om nya rön och metoder för att minska risken för näringsläckage eller läckage av växtskyddsmedel?

- ☐ Individuell rådgivning genom Greppa näringen
☐ Annan individuell rådgivning
☐ Nyhetsbrev från oberoende rådgivningsorganisation
☐ Lantbruksmedia ex. Land Lantbruk, ATL
☐ Annat (fritext):

Miljöbalken 2 kap 2 §, 26 kap. 19 §

Allmänt råd till Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om (SJVFS 2014:42) integrerat växtskydd

2.8 Har du gjort några frivilliga åtgärder för att minska risken för läckage av växtnärings- eller växtskyddsmedel till vatten? (Exempel tvåstegsdiken, fosfordamm, våtmark)

Del 3 – Dräneringsbrunnar

3.1 Finns det dräneringsbrunnar på detta fält?

Ja

Nej (gå till del 4)

Gå till dräneringsbrunnarna

3.2 Dräneringsbrunnarnas skick

	Är dräneringsbrunnen oskadd så att inget ytvatten rinner in?	Finns det heltäckande lock?	Är dräneringsbrunnen tydligt markerad i fältet?	Finns det en obearbetad yta/växtlighet runt dräneringsbrunnen?
Brunn 1	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej
Brunn 2	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej
Brunn 3	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej
Brunn 4	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej	Ja Nej

Miljöbalken 2 kap 3 §

3.3 Har du rutiner för att se över dräneringsbrunnarna kontinuerligt och åtgärda vid behov?

Ja

Nej

Miljöbalken 2 kap 3 §, 26 kap. 19 §

Del 4 – Öppna diken

4.1 Finns det öppna diken i anslutning till fältet?

Ja

Nej (gå till del 5)

Be jordbrukaren peka ut de öppna diken och gå dit

4.2 Hur tar du hänsyn till de öppna diken vid jordbearbetning?

Miljöbalken 2 kap 3 §

4.3 Bedömer du som inspektör att tillräckliga åtgärder görs för att förhindra att jord hamnar i de öppna diken?

Ja

Nej

Går ej att bedöma vid besökstillfället

Del 5 – Växtnäring

5.1 På vilket sätt sprids gödselmedlen på fältet?

Spridarutrustning	Markera vilken som används	Hur stor är spridningsbredden?	Kan sektioner av rampen stängas av?
Kombisåmaskin	☐ Ja		☐ Ja ☐ Nej
Flytgödselspridare – Bredspridning (spegel)	☐ Ja		
Flytgödselspridare – släpplangor	☐ Ja		☐ Ja ☐ Nej
Flytgödselspridare – Nedmyllningsaggregat	☐ Ja		☐ Ja ☐ Nej
Fastgödselspridare	☐ Ja		
Mineralgödsel – centrifugalspridare	☐ Ja		
Mineralgödsel – rampspridare	☐ Ja		☐ Ja ☐ Nej

Gå ner till det körspår/markering som ligger närmast vattendraget och utgå därifrån

5.2 Vilka skyddsåtgärder vidtar du vid spridningen för att förhindra att gödselmedlen hamnar i vattendrag eller diken?

- ☐ Håller ett säkerhetsavstånd mot vattendrag
- ☐ Kalibrerar gödselspridare inför spridningssäsong
- ☐ Använder spårmarkering
- ☐ Använder kantspridarbegränsare (gäller för centrifugalspridare)
- ☐ annat (fritext)

Miljöbalken 2 kap. 3 §, 26 kap. 19 §

Allmänt råd i SJVFS 2004:62

Utgå från mitten av körspåret och stega upp halva rampens bredd

5.3 Lämnar du en gödselzon mot vattendrag (bäck, å, flod, älv, kanal, damm) eller sjö?

- ☐ Ja, hur bred är zonen? _____ meter
☐ Nej, fältet ligger inte intill vattendrag eller sjö (ej lagkrav)
☐ Nej, fältet ligger utanför känsligt område* (ej lagkrav)
☐ Nej

**Informera lantbrukaren om att det är tvärvillkorskrav som gäller i hela landet.*

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring 24 a §

5.4 Finns det tecken på att gödselmedel spridits så att det hamnat närmare än 2 meter från fältkanten?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Går ej att bedöma vid besöksfallet

5.5 Lutar fältet/del av fältet mer än 10 % mot vattendrag (bäck, å, flod, älv, kanal, damm) eller sjö?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja: Avstår du från att gödsla denna del av fältet?

- ☐ Ja
☐ Nej, fältet ligger inte intill vattendrag eller sjö (ej lagkrav)
☐ Nej, fältet ligger utanför känsligt område (ej lagkrav)
☐ Nej

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring 24b §

5.6 Tillför du som mest 22 kg fosfor/ha i genomsnitt under en 5 årsperiod på detta fält?

- ☐ Ja
☐ Nej, jag tillför mer

Om Nej, Hur håller du koll på fosforinnehållet i marken och motverkar förrådsgödsling av fosfor?

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring § 8

Allmänt råd till SJVFS 2004:62

5.7 Sprider du gödselmedel på detta fält under hösten?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, gör du då några extra skyddsåtgärder för att minska risken för näringsläckage?

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Allmänt råd i SJVFS 2004:62

5.8 Om spridning av stallgödsel sker på obebodden mark på hösten, hur snart efter spridning sker då nedbrukning/nedmyllning?

- ☐ Direkt
☐ Inom 4 timmar
☐ Inom 12 timmar
☐ Längre tid
☐ Annat _____
☐ Ej aktuellt

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring 23 b §, 26 c §, 28 d §

Allmänt råd i SJVFS 2004:62

5.9 Lagrar du gödselstukor på detta fält?

- ☐ Ja
☐ Nej

Om ja, vilka av följande försiktighetsåtgärder gör du för att minska risken för näringsläckage?

- ☐ Läger endast ut stapelbar stallgödsel med lågt näringsinnehåll
☐ Väljer lämplig plats ex. säkert avstånd från vattendrag, ej över kända dräneringsledningar
☐ Lagringsplatsen för stukan flyttas inom fältet vid upprepad lagring
☐ Lagrar max ett par veckor i fält i anslutning till spridning
☐ Lagring sker endast under sommarhalvåret (april-oktober)
☐ Annat (fritext):

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Allmänt råd i SJVFS 2004:62

Del 6 – Växtskydd

6.1 Använder du växtskyddsmedel på fältet?

- ☐ Ja
☐ Nej (inga fler frågor)

6.2 Vem utför bekämpningen?

- ☐ Du själv/Driftsansvarig
☐ Egen personal
☐ Entreprenör
☐ Annan _____

6.3 Har sprutföraren/na rätt användningstillstånd för att använda klass 1L och 2L preparat i verksamheten?

- ☐ Ja, för växtskyddsmedel utomhus
☐ Ja, utländsk behörighet från EES eller Schweiz
☐ Nej, behörighet saknas

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 18, 19 §§

6.4 Vilka fasta skyddsavstånd lämnar du/entreprenören vid spridning av växtskyddsmedel?

Öppna diken, dagvattenbrunnar och
dräneringsbrunnar _____ meter (minst 2 meter)
Sjöar och vattendrag _____ meter (minst 6 meter)
Dricksvattenbrunnar _____ meter (minst 12 meter)

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 35 §

Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel 3 kap.1 §

6.5 Hur bred ramp har sprutan?

_____ meter

Utgå från mitten av körspåret och stega upp halva rampens bredd

6.6 Kan sektioner av rampen stängas av?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Vet ej

Om nej, hur säkerställer du/entreprenören att skyddsavstånd intill känsliga objekt respekteras?

Miljöbalken 2 kap. 3 §

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 35 §

6.7 Är de fasta skyddsavstånden (objekt och avstånd) noterade i sprutjournalen eller korrekt hänvisade till i annan dokumentation ex. karta? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Kontrolleras ej <i>Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 56 §</i> <i>Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel 10 §</i>
6.8 Hur hanteras ogräs på de ytor där växtskyddsmedel inte får användas? (runt brunnar och vid vattenförekomster) ☐ Mekanisk bekämpning ☐ Låter det växa ☐ Insådd av andra växter som konkurrerar med ogräsen ☐ Annat (fritext):
6.9 Bedömer du som inspektör att de fasta skyddsavstånden respekteras? ☐ Ja ☐ Nej ☐ Går ej att bedöma vid besökstillfället
6.10 Hur bestämmer du/din entreprenör vilka anpassade skyddsavstånd som ska hållas till vattentäkter, sjöar, vattendrag och omgivande mark? ☐ Använder Hjälpredan, tryckt version från Säkert Växtskydd ☐ Använder Hjälpredan, app från Säkert Växtskydd ☐ Har alltid utökade skyddsavstånd på _____ antal meter ☐ Annat (fritext): ☐ Vet ej <i>Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel 3 kap.2 §</i>

6.11 Vilka hjälpmedel använder du/din entreprenör för att beräkna de anpassade skyddsavstånden?

- ☐ Termometer
☐ Vimpel (vindriktning)
☐ Vindhastighetsmätare
☐ Annat (fritext):

☐ Vet ej

Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel 3 kap. 3§

6.12 Är de anpassade skyddsavstånden (objekt och avstånd) noterade i sprutjournalen?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Kontrollerades ej

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 56 §

Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel 10 §

6.13 Bedömer du som inspektör, att de åtgärder som vidtas för att ta fram de anpassade skyddsavstånden är tillräckliga?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Går ej att bedöma

6.14 Brukar du/din entreprenör späda, blanda, fylla på och/eller rengöra sprutan i detta fält?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Vet ej

Om ja, var är platsen och vilka skyddsavstånd lämnar du/din entreprenör vid spädning, blandning, påfyllning och/eller rengöring av sprutan i fält?

Öppna diken, dagvattenbrunnar och

dräneringsbrunnar _____ meter

Sjöar och vattendrag _____ meter

Dricksvattenbrunnar _____ meter

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 35 §

Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel 4 kap. 1-3 §§. Minst 30 meter gäller om det inte sker på yta med möjlighet för uppsamling eller på biobädd. Då gäller minst 15 meter.

6.15 Bedömer du som inspektör att de fasta skyddsavstånden vid blandning, spädning, påfyllning och/eller rengöring i fält av sprutan respekteras?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Går ej att bedöma vid besökstillfället
☐ Ej aktuell

6.16 Om du fyller på sprutan i fält, hur förvarar du/din entreprenör förpackningarna i fält

- ☐ På sprutan
- ☐ I låsbar container/låda vid fältkanten/på transportbil
- ☐ Direkt på marken
- ☐ Annat (fritext) _____
- ☐ Vet ej
- ☐ Ej aktuellt

Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 kap. 3-6 §§

6.17 Gör du några åtgärder på detta fält för att minska behovet av växtskyddsmedel?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om ja, vilka åtgärder gör du/din entreprenör?

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 31, 33 §§

Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVF 2014:42) om integrerat växtskydd 2 kap. 2 §

6.18 Används ogräspreparat som innehåller den aktiva substansen diflufenikan (används framförallt i stråsäd)?

- ☐ Ja
☐ Nej

Produkt	Regnr	Halt	Behörighet-klass	Får ej användas efter
Diflanil 500 SC	4989	500 g/l	2 L	
Legacy 500 SC	5002	500 g/l	2 L	
Sempra	5248	500 g/l	2 L	
Alliance	5196	60 vikt-%	2 L	
Othello OD	5268	50 g/l	2 L	
Saracen Delta	5218	500 g/l	2 L	2020-03-31
DFF SC 500	5362	500 g/l	2 L	
Purelo	5385	14 g/l	2 L	
Jura	5421	14 g/l	2 L	
Saracen Delta	5493	500 g/l	2 L	

(Utdrag ur Bekämpningsmedelsregistret 2019-06-01 av produkter som innehåller diflufenikan)

Om ja, vidtas några av följande skyddsåtgärder utöver de som gäller enligt föreskrift?

- ☐ Utökar skyddsavstånd
☐ Anpassar utrustning och tidpunkt för att minimera vindavdrift
☐ Använder en sänkt dos jämfört med rekommenderad
☐ Anpassar dos efter jordart
☐ Flyttar behandling från höst till vår
☐ Anpassar växtföljd för att minska behovet

Informationsblad om diflufenikan lämnas till jordbrukaren

- ☐ Ja
☐ Nej

6.19 Den som sprider flera växtskyddsmedel som innehåller ett och samma verksamma ämne på en och samma yta ska se till att spridningen av medlen inte överskrider de villkor för dosering och antal behandlingar som gäller för ett enskilt av dessa växtskyddsmedel.

- Har du hört talas om denna regel?
☐ Ja ☐ Nej (ingen ytterligare fråga, men informationsblad bör lämnas)
- Vet du vad syftet med regeln är?
☐ Ja ☐ Nej
- Har du fått någon information om hur regeln ska tolkas?
☐ Ja ☐ Nej
- Om ja, känner du att den information du fått hjälper dig att använda växtskyddsmedel på ett sätt så att risker inte uppstår?
☐ Ja ☐ Nej

Informationsblad om risk för överdosering lämnas till jordbrukaren

- ☐ Ja ☐ Nej

Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel 2 kap. 35a §

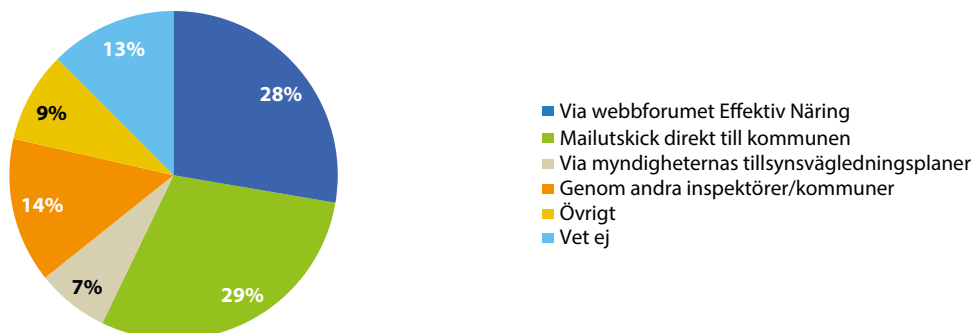
Bilaga 2

Kommuner som deltog i tillsynsprojektet om tillsyn i fält 2019. Tillsynen kan ha utförts av kommunen eller av länsstyrelsen beroende på vem som har tillsynsansvaret för den enskilda gården.

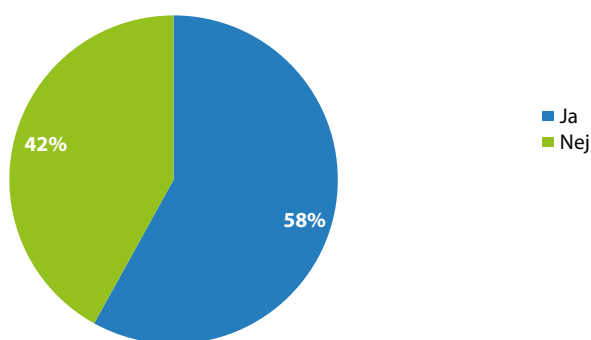
Aneby	Lekeberg	Svenljunga
Askersund	Lilla Edet	Södertälje
Avesta	Linköping	Sölvesborg
Bjuv	Mark	Tomelilla
Eksjö	Mellerud	Torsås
Flen	Motala	Tranås
Gotland	Mönsterås	Trelleborg
Göteborg	Nordanstig	Ulricehamn
Hallstahammar	Norrköping	Upplands-Bro
Halmstad	Norrtälje	Uppsala
Haninge	Nyköping	Vadstena
Herrljunga	Nynäshamn	Vänersborg
Hudiksvall	Nässjö	Värnamo
Högsby	Oskarshamn	Västervik
Karlsborg	Ovanåker	Västerås
Karlskoga	Perstorp	Ystad
Karlstad	Piteå	Åstorp
Katrineholm	Sigtuna	Åtvidaberg
Kävlinge	Simrishamn	Ängelholm
Köping	Skinnskatteberg	Östersund
Landskrona	Svalöv	Östra Göinge

Bilaga 3

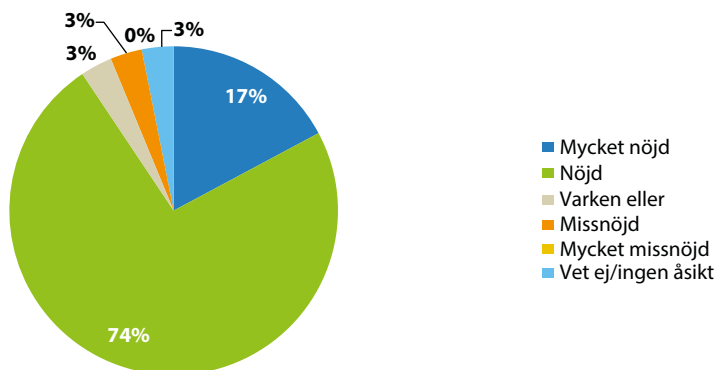
1. Hur fick du först information om tillsynsprojektet?

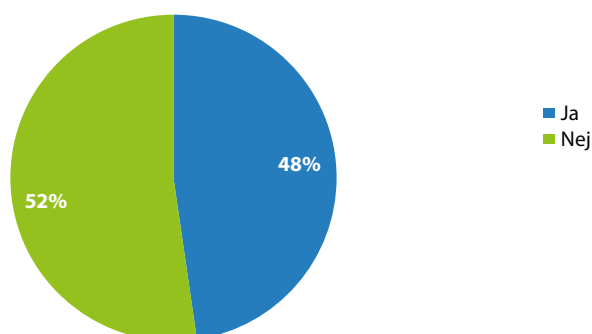
2. Deltog du på uppstartswebbinariet den 22 augusti 2019?

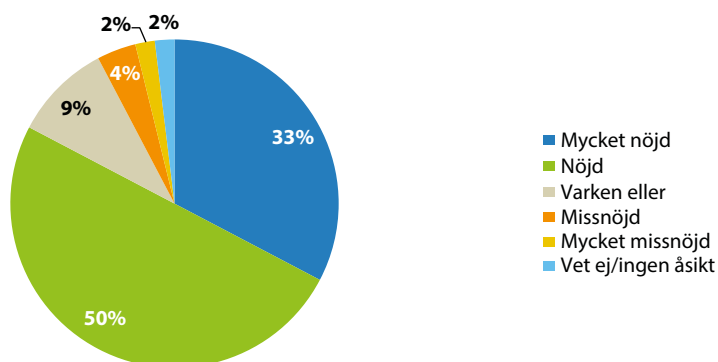
3. Om ja, hur nöjd var du med uppstartswebbinariet?

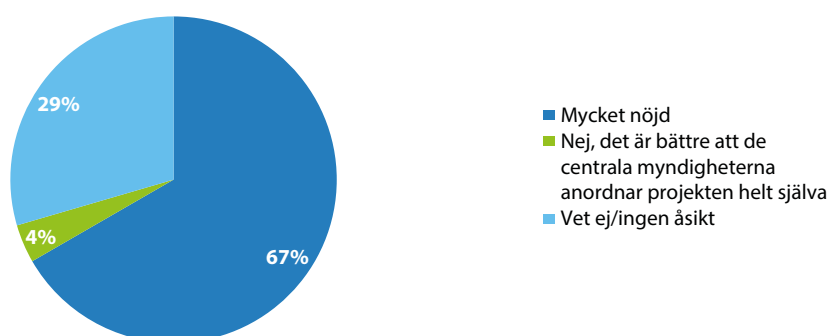
5. Deltog du på någon fältdag som länsstyrelsen anordnade med anledning av projektet?

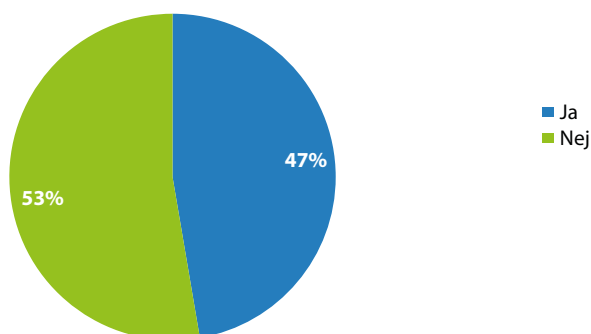
6. Om ja, hur nöjd var du med fältdagen?

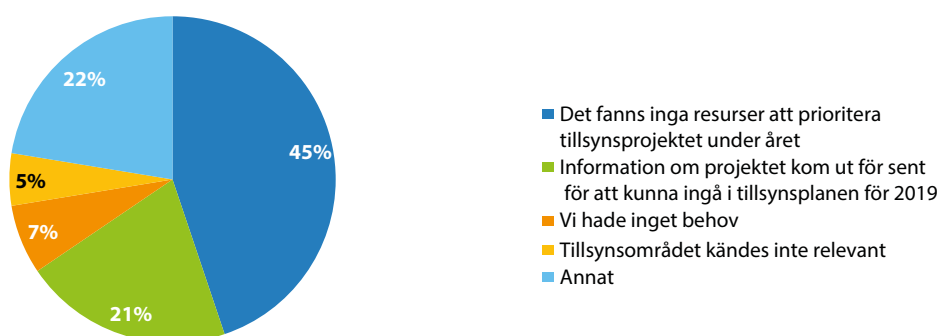
8. Det var första gången som vi samverkade med länsstyrelserna i uppstarten av ett tillsynsprojekt. Är det något du tycker vi bör göra även framöver när vi har tillsynsprojekt?

10. Har du genomfört tillsynsbesök inom projektet Tillsyn i fält?

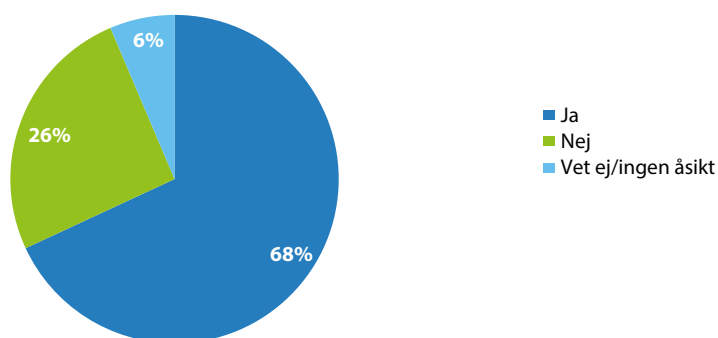
11. Om inte, varför?

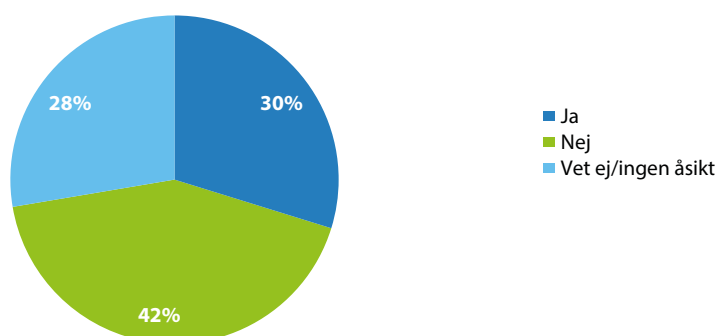
13. Har projektet påverkat antalet tillsynsbesök som din kommun har utfört i fält 2019?

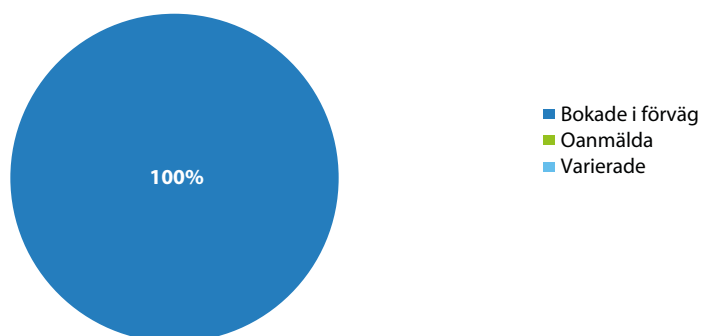
14. Har projekttiden mellan september–november fungerat bra i er planering?

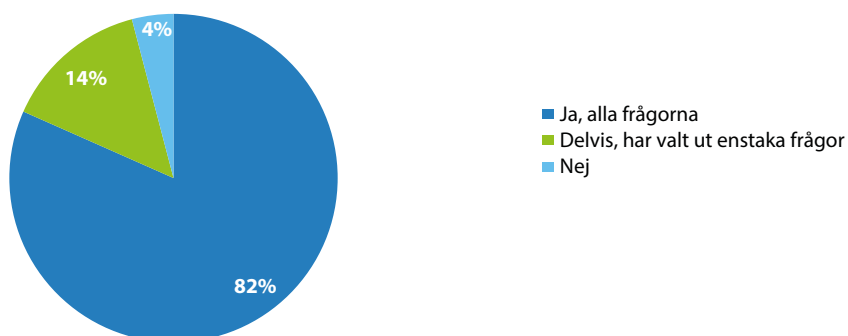
15. Har projekttiden fungerat för att bedöma skyddsavstånden för gödsling och bekämpning?

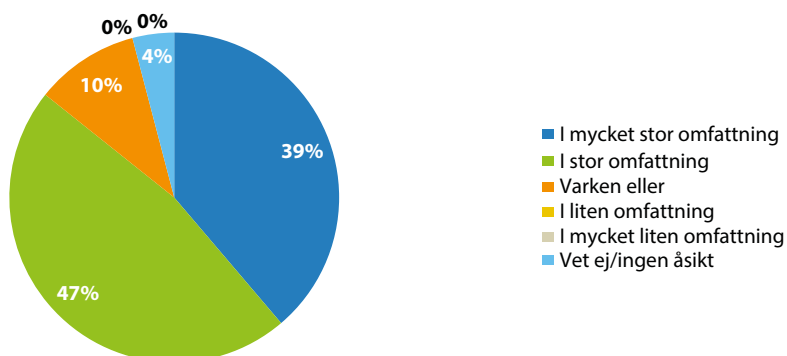
17. Var dina tillsynsbesök bokade i förväg eller oanmälda?

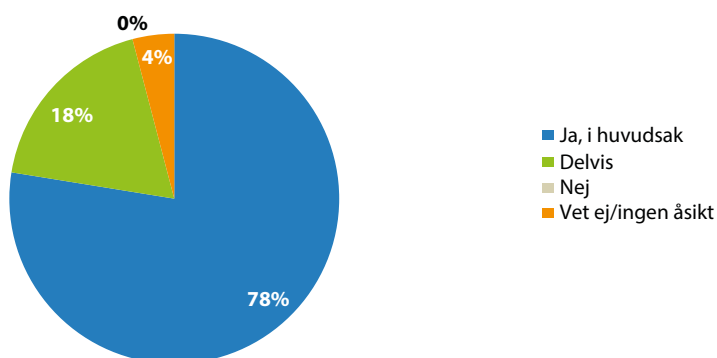
18. Har du använt checklisten som tagits fram i projektet?

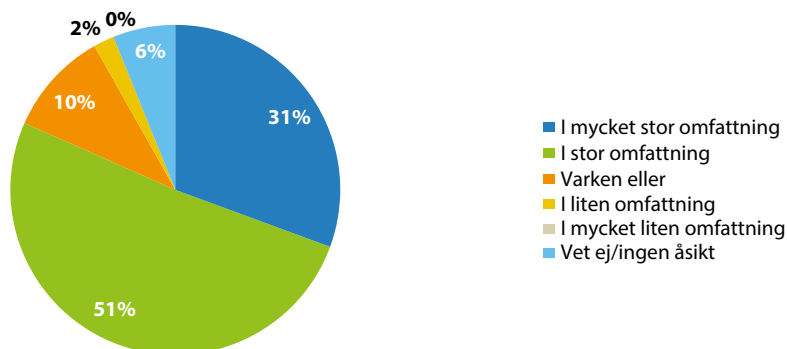
19. Upplever du att checklisten varit ett stöd för dig under tillsynsbesöken?

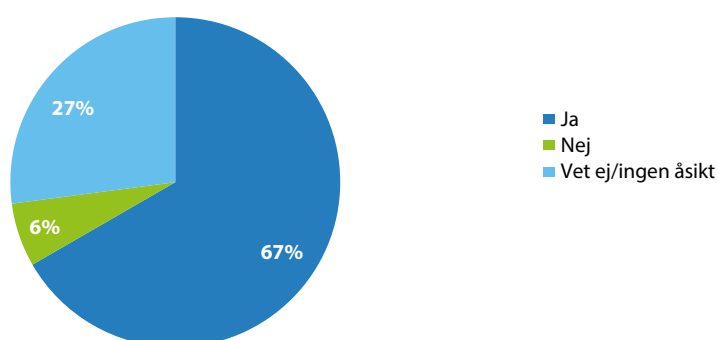
20. Var frågorna i checklisten relevanta att ställa vid tillsynsbesöken?

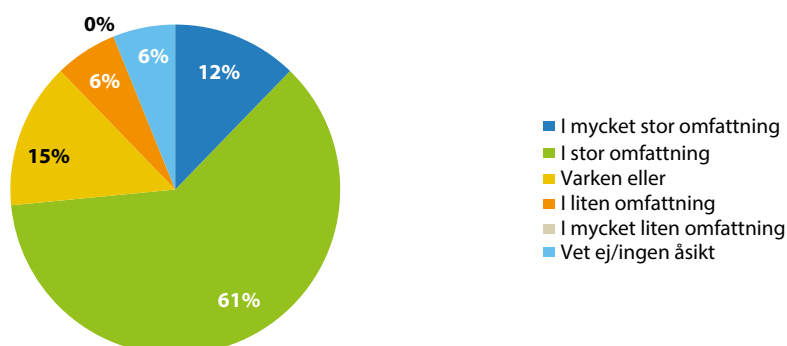
23. Upplever du att lathunden varit ett stöd för dig under tillsynsbesöken?

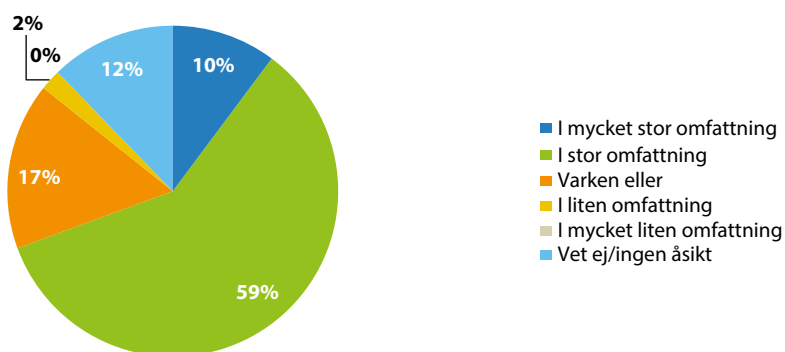
25. Var det bra att kunna dela ut informationsblad om diflufenikan och preparat som innehåller samma verksamma substans?

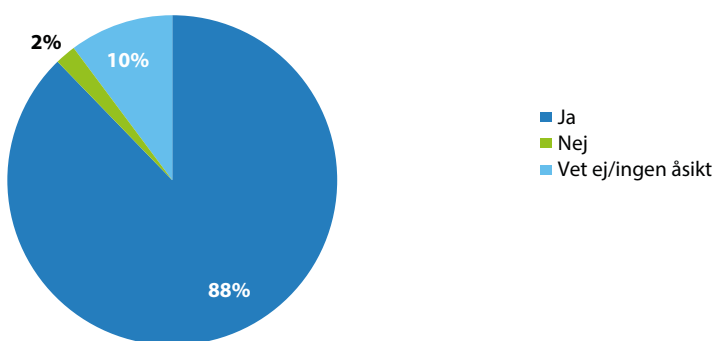
27. Upplever du att projektet har gett dig mer kunskap om risker för läckage av växtnäring och växtskyddsmedel till vatten?

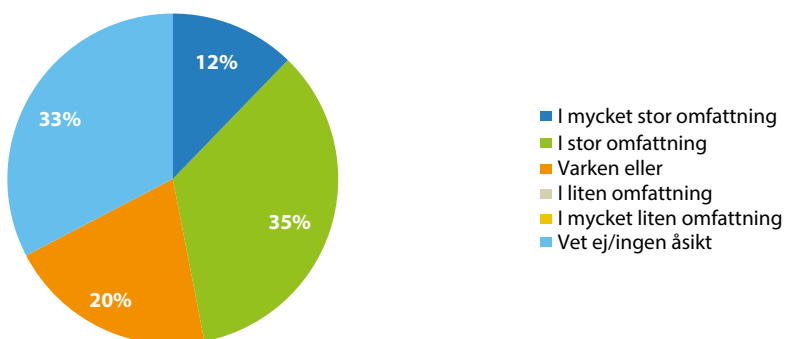
28. Upplever du att projektet har bidragit till en mer enhetlig och effektiv tillsyn?

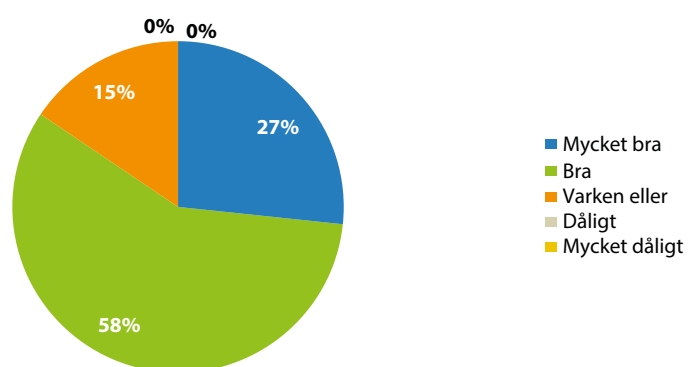
29. Tror du att ni kommer att fortsätta att bedriva tillsyn i fält med avseende på växtnäring och växtskydd de kommande åren?

30. Upplever du att möjligheterna att ställa frågor, diskutera eller läsa i webbforumet har varit en hjälp under projektet?

31. Hur tycker du överlag att vägledningen via webbforumet fungerar?

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se